

“Тасдиқлайман”
Ўзбекистон Республикаси
хотин-қизлар кўмитаси раиси
_____ Э.Э.Боситханова
“_____” _____ 2015 йил

«ЗУМРАДОЙЛАР ДАВРАСИ» ТЎГАРАГИ УЧУН ЙЎРИҚНОМА

Тошкент-2015

Аннотация

Ушбу йўриқномада қиз болаларда одоб ахлоқ дурдоналарини шакллантириш, уларнинг қалбида меҳнатсеварлик, ростгўйлик, камтарлик, шахсий гигиенага риоя қилиш каби ижобий хислатларни таркиб топтириш бош мақсад қилиб олинган. Йўриқнома болаларни ўз туғишганларига, қариндош - уруғларига, яқин дўстларига меҳр-мухаббатли бўлишга чақиради. Шунингдек, уйда, кўчада ўзини тутиш, ота-онасини ҳурмат қилиш, катталар олдида одоб сақлаш, ака-укаларига ғамхўрлик кўрсатиш, илм олишга қизиқиш, тозаликка риоя қилиш пазандачиликликдан илк сабоқлар баён қилинади.

Муаллифлар:

1. М.Аъзамова
2. М.Файзуллаева
3. З.Файзиева

Такризчилар:

- 1.Х. Ризаева - Тошкент ш. Юнусобод тумани 460-МТМ мудираси
- 2.Ф.Дадаханова- Тошкент ш. Юнусобод тумани 47-МТМ мудираси

Йўриқнома Ўзбекистон Республикаси Халқ таълимининг Мактабгача таълим муассасалари ходимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш республика ўқув-методика Марказида ташкил этилган Илмий-методик кенгашнинг 2015 йил 2 февралдаги 1-сонли баённомаси қарори билан тасдиқланган ва нашрга тавсия этилган.

Кириш

«Таълим тўғрисида»ги Қонун, «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури» мактабгача ёшдаги болалар таълим тарбиясига масъул кишилар зиммасига мустақил юртимизга баркамол шахс етиштириб бериш вазифасини юклайди. Зеро, жамият тараққиётида энг аввало унинг келажаги бўлган ёш авлодни ҳар томонлама соғлом ва илмли, ўз юртини севадиган, ота-боболарининг маънавий ва ахлоқий юксак қадриятларини эъзозлайдиган қилиб тарбиялаш муҳим аҳамият касб этади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти И.А.Каримов 2013 йил 6 декабрдаги Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганлигининг 21 йиллигига бағишланган тантанали йиғилишда сўзлаган “Амалга ошираётган ислохотларимизни янада чуқурлаштириш ва фуқаролик жамияти қуриш – ёруғ келажагимизнинг асосий омилидир” мавзусидаги маърузасида соғлом ва етук болани вояга етказиш масалаларига алоҳида тўхталар экан, бу борада соғлом оилаларни юзага келтириш айниқса ёш оилаларни ҳар томонлама қўллаб қувватлаш, хотин-қизларни ва болалар саломатлигига катта эътибор қаратиш, ёш авлодни дунёга келтирадиган аёлларнинг ҳам жисмонан ҳам руҳан соғ бўлишига эришиш, аҳолининг тиббий маданиятини юксалтириш ишларини белгилаб берди

Мамлакатимизда соғлом ва баркамол авлодни тарбиялаш борасида аниқ йўналтирилган чора-тадбирларни амалга ошириш мақсадида, шунингдек, 2014 йилнинг “Соғлом бола йили” деб эълон қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2014 йил 19 февралдаги “Соғлом бола йили” Давлат дастурини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПҚ-2133-сон қарори қабул қилинди.

Тасдиқланган Давлат дастурида мамлакатимизда ёш авлодни соғлом, баркамол ва етук инсонлар бўлиб етишиши учун бир қатор вазифалар белгилаб берилган. Мактабгача таълим тизимида “Соғлом бола йили” Давлат дастури вазифаларини амалга оширишда бир қатор методик тавсиялар яратилган. Жумладан мактабгача ёшдаги (3-6 ёш) қиз болаларда орасталик, саришталик, меҳнатсеварлик, ибो-ҳаё, тўғри сўзлилиқ каби гўзал фазилатларни тарбиялашга қаратилган “Зумрадойлар давраси” тўғараги йўриқномасини мисол тариқасида келтириш мумкин.

“Зумрадойлар давраси” тўғараги йўриқномаси болаларимизда меҳнатсеварлик, тўғрисўзлик, ростгўйлик, камтарлик, ўз туғишганларига, қариндош-уруғларига, яқин дўстларига нисбатан меҳр-муҳаббатли бўлишга, соғлом турмуш тарзини тарбиялашга қаратилган.

“Зумрадойлар давраси” тўғараги йўриқномаси заминида уйда ўзини тутиш, ота-онасини айтганига қулоқ солиш, ака-укаларига ғамхўрлик кўрсатиш, тўғрисўз бўлиш, меҳнат қилиш, илм олишга қизиқиш, бўш вақтини бекор ўтказмаслик, тозалikka риоя қилиш, катталар олдида одоб сақлаш, пазандаликдан илк сабоқлар олиш каби қатор ахлоқ-одоб қоидалари, йўл-йўриқлари ётади.

“Зумрадойлар давраси” тўғараги йўриқномаси бўйича болалар эгаллаши зарур бўлган тушунча, билим ва кўникмаларни шакллантиришда мураббий, ота-оналар болаларни одоб- ахлоқ ҳақида тушунчалар билан таништириш бўйича давлат талаблари яъни уларга бериладиган билимлар ҳажмини ҳамда уни амалга ошириш йўллари, услубларини билишлари керак.

Ушбу услубий қўлланмада 3-6 ёшдаги қизларга одоб-ахлоқ ҳақида тушунчалар аниқ мавзуларга бўлиб берилган. Баён этилган таълим-тарбия мавзуларини суҳбат, ўйин, меҳнат, сахналаштирилган лавҳалар, шаклида, турли-туман расмлар, эртақ, ривоят, ҳикоят, мақоллардан фойдаланган ҳолда қизиқарли қилиб ўтиш тавсия этилади.

“ЗУМРАДОЙЛАР ДАВРАСИ” ТўГАРАГИ ТАЪЛИМИНИНГ КОНЦЕПЦИЯСИ

Мактабгача ёшдаги болаларда одоб ва ахлоқ тарбияси маънавий ва маърифий тарбиянинг таркибий қисми сифатида унинг умумий бошланғич тарбия масалаларига мувофиқ равишда олиб борилади. Зеро, мактабгача ёшда шаклланадиган дастлабки маънавий онг, ҳис-туйғу ва ахлоқ бутун болалик фаолиятига, ўзоро ҳамда катталар билан бўладиган муносабатга у ёки бу тарзда таъсир этади. Шунга кўра болаларда олиб бориладиган одоб ва ахлоққа оид дастлабки тасаввурлар бевосита фаолият жараёнида оила ҳамкорлигида берилиши ва унда қуйидагилар ҳисобга олиниши зарур:

-болаларнинг илк ёшидан бошлаб, уларга ўзбек халқининг миллий урф-одатлари, анъаналари ва инсоний хислатлари асосида тарбия бериш;

- Маданий – гигиеник кўникмаларни эгаллаш ва ўз-ўзига хизмат қилиш асосида тарбия бериш.

Тарбия аниқ мақсадга йўналтирилган бўлиб болаларнинг ижобий-руҳий кечинмалари, ҳис-туйғуларини уйғунлаштириш асосида инсонпарварлик, меҳрибонлик, ҳимматлилик, ўзаро ғамхўрлик, ўртоқлик, ўзаро ёрдам, ўз фаолиятини мустақил равишда идора этиш, катталар топшириғини бажариш, мустақилликни намоён қила билиш, батартиблик каби ҳис туйғулар ҳисобга олинади.

Болаликдан маданий – гигиеник кўникмаларни сингдириб бориш инсон саломатлигини таъминлайди. Болаларни мустақил равишда ювинишга, қўлларнинг тозаллигига риоя қилишга, тишларни тўғри тозалаб, тараниш, дастрўмолдан фойдаланишга, овқатдан сўнг оғизни чайишга ўргатилиб борилади.

Болаларда мустақилликни намоён қила билиш: батартиблик, ҳамиша чиройли кўринишга эга бўлиш иштиёқи, кийимларни тартибли равишда ечиб, уларни жойига осиб қўйиш, ўнг ва чап оёқ пойафзалларини фарқлай билиш, уларни тўғри кийиш, кўзгуга қараб кийимларидаги камчиликларни бартараф этиш, дастрўмолдан тўғри фойдалана олиш, хонада тартиб ва озодаликни сақлаш, кийимларни тоза ва тартибли кийишга одатланишни тарбиялаш.

Болаларга ўзига хос гигиена: шамоллатилган хонада тоза ўрин – кўрпада ухлаш, эрталаб бадантарбия машқларини бажариш, сув муолажалари билан мустақил шуғулланиш, ичакларни ва қовуқни ўз вақтида бўшатиб, ҳожатхонадан батартиб равишда фойдаланиш, бурунни тоза сақлаш, қўл, оёқ ва бадан учун фойдаланиладиган сочиқларни фарқлаш, тоза дастрўмолчадан фойдаланишга ўргатиш.

Ўзбек халқ эртаклари, халқ педагогикасининг хазинасидир. Эртакларнинг бош қаҳрамонлари намунасида болаларга ўз ўлкаси, уйи, ота-онасига муҳаббат сингдирилади, яқин кишиларга нисбатан меҳр-муҳаббат, оқкўнгиллик, эзгулик тарбияланади. Шунингдек, эртақлар қаҳрамонлари намуналари орқали болаларда эзгулик, тўғрилиқ, камтарлик каби тасаввурлар ривожланади. Бу манбалар асрлар мобайнида болаларда энг яхши фазилатларни тарбиялайди ва шакллантиради.

Болаларни маънавий тарбиялашда асрлар бўйи эъзозланиб келинган адабий манбалардан фойдаланиш, нон ва сувни муқаддас деб билиш, уни исроф қилмаслик,

пазандаликка қизиқиш, тозаликка риоя қилиш каби болаларда энг яхши хислатларни таркиб топтириш халқ педагогикасининг асоси сифатида ҳар бир машғулот тарбия жараёнининг негизини ташкил этиши керак.

Тарбиявий йўналишларнинг мазмуни.

1-мавзу: «Одоб саломдан бошланади»

Болаларга «Ассалому алайкум»сузи-сизга тинчлик, саломатлик тилайман, деган маънони англатишини, «Ваалайкум ассалом» -“сизга ҳам тинчлик, саломатлик тилайман” деган манони англатиши хакида тушунча бериш., Ўзбекона миллий саломлашишнинг ўзига хослиги: табассум, очик чехра, самимий меҳр билан бир-бирига боқиш, «Ассалому алайкум» деб саломлашганда очик чехралик ва табассум билан салом берган ва алик олганларнинг овозлари бир-бирларига эшитарли бўлиши кераклиги, агар бир кишига икки ва ундан ортик киши бир вақтда салом берсалар, уларнинг ҳар бирига алоҳида-алоҳида жавоб қайтариши лозимлигини тушунтириш. Салом бериш ва алик олишнинг моҳиятини чуқур тушуниб етишга, саломлашиш одобига риоя қилган ҳолда тўғри саломлашишга ўргатиш. «Ассалому алайкум» ибораси ҳақидаги ҳикояни ўқиб бериш.

2-мавзу: «Ота- онага ҳурмат»

Болаларга ота- она энг қадрли инсон эканлигини тушунтириш: ота-она биз учун энг азиз, энг яқин кишилар. Улар фарзандни дунёга келтирадилар, умр бўйи фарзанд деб яшайдилар. Шундай экан, ҳар бир бола уз ота-онасини ҳурматини жойига қўйиши, уларнинг қўнғилини оғритмаслиги керак. Улар чақирганда «Лаббай», “Хўп бўлади” дейиш, уларга салом беришни қанда қилмаслик, насиҳатларига қулоқ солиш, уларни ҳурмат билан ўриндан туриб қарши олиш, ота-онани суҳбатини бузмаслик, қилаётган ишларига қўмаклашиш, уларга тўрдан жой бериш, қўлларига сув қуйиш, сочиқ тутиш, йўл бериш, йўлларини кесиб ўтмаслик, ота-она руҳсатисиз узоқ жойларга кетмаслик, уларга ёлғон гапирмаслик лозимлиги хакида тушунча бериш. Ҳар бир фарзанд ,у хох киз бола булсин, хох уғил бола ўзининг яхши одоби,намунали хулқи,уқишдаги ютуқлари билан билан ота-онасига раҳмат келтиришини тушунтириш.

3-мавзу: «Бизнинг оила»

Оила тушунчасига изох бериш. Оила муқаддас жамоа эканлиги, оилада оила аъзоларининг аҳил яшашлари, оила бошлиқлари бува-буви, ота-она эканлиги. Оилада ота-она, ака-ука, опа-сингиллар уртасидаги узаро ҳурматга асосланган муносабатлар хакида. Расм асосида «Бизнинг оила» мавзусида суҳбат . Оилада фарзандларнинг тутган урни, ота-оналарнинг ва фарзандлар уртасидаги узаро ҳурмат,(катталарни ҳурмат қилиш, кичикларга ғамхўр бўлиш). Оилада ҳамжиҳатлик, аҳиллик, ўзаро ёрдам оила бахтининг асоси эканлиги хакида тушунча бериш .

4-мавзу: «Буви-буважонларимиз»

«Қари билганни, пари билмас» мақолининг изоҳи. Бобо ва бувижонларимизнинг доно, меҳрибон, тўғрисўзлиги , уларнинг насиҳатларига амал қилиш зарур эканлиги хакида. Эртақ, ривоятларда кексаларни асраш, уларнинг маслаҳатлари билан иш тутиш ҳақида айтилган панд-насиҳатлар. Буви-буважонларнинг дуоларини олиш, уларга ҳурмат ва эҳтиромда булиш , уларнинг хизматида бўлиш хакида тушунча бериш. Аҳил оилалар тасвирланган суратлар асосида хикоя тузиш. Пўлат Мўминнинг «Бувижоним, бувижон» шеъри (шеърни ўқиб бериш орқали бувижонларга нисбатан меҳр уйғотиш).

5-мавзу: «Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат»

Болаларга оилада фарзандлар бир-бирлари билан аниқ, иноқ-тотув, меҳрибон, ҳамкор ва ғамхур бўлиб яшашлари хакида тушунча бериш. Оилада ака-опа ва опа-сингилларни ҳурмат қилишга ўргатиш. Ака-опаларга «акажон», «опажон», «лаббай», «хўп бўлади», «бунимен қилай, сиз озгина дам олинг» каби сўзлар билан мурожаат қилиш кераклиги, бундай муомаладан ота-оналаримиз ҳам хурсанд бўлишини тушунтириш.

11-мавзу: “Дустлашиш одоби”

Дустлик тушунчаси хакида тушунча бериш. Киз болаларнинг ҳамжихатлиги, дустона муносабатлари тасвирланган расмлар орқали хикоялар тузиш. Меҳрибонлик, аҳиллик, ғамхўрлик тушунчалари. Мавзуга мос хикоя ва ривоятлар ўқиб бериш.

12-мавзу: «Ростгўйлик»

Болаларни ростгўй ва камтар бўлишга чақириш. Рост сўзлаш кишини мурод-мақсадига етказиши, унинг мардлик ва ҳақгўйлик ҳисларини шакллантиришда ҳиссаси ката эканлиги. Ростгўйликнинг атрофдагилар қалбида ишонч, ҳурмат ва эътиқодни камол топтиришдаги ролини алоҳида уқтириш. Ростгўйлик ҳақида мақол ва хикоя ўқиб бериб, уни шарҳлаш.

13-мавзу: «Ёлғончилик ёмон одат»

Болаларга ёлғончилик ёмон одатлиги, ёлғон гап инсонлар дилини ранжитиши, инсонлар уртасида ишонч йўқолиши, ёлғончи деган номни олиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга ёлғончилик ёмон одат мавзусидаги хикоя, эртақ ва устозлар ўғитларидан ўқиб бериш. Ёлғон гапириб ҳижолат чеккан болалар ҳақида мазмунли расмлар кўрсатиб изоҳлаб бериш. Ёлғончилик ва ростгўйлик ҳақидаги мақолларни изоҳлаб бериш.

14-мавзу: «Камтарлик»

Камтарлик тушунчасига изоҳ бериш: яхши одам камтардир. Камтар одам ўзига алоҳида эътибор талаб қилмайди, керилиб, кибр-ҳавога берилмайди. Камтарлик бу одамийлик, маънавий поклик дегани. «Терақ ва мажнунтол» масалини ўқиб бериш. Камтарлик ҳақидаги мақолларни изоҳлаб бериш.

15-мавзу: «Пазандалик»

Кизболаларни ота-онасига ошхона ишларига ёрдам беришга одатлантириш, уларга пазандачилик сирларини ургатиш. Ўз меҳнатининг натижасидан қувониш ҳиссини шакллантириш, меҳнат-севарликни тарбиялаш. Таомлар тайёрлашдан лаззат олганлари ва ўз имкониятларини рўёбга чиқарганлари ҳолда озиқ-овқат маҳсулотлари билан танишишларига ёрдам берадиган муҳитни яратиш. Болалар учун овқат тайёрлаш ёқимли, енгил машғулот бўлишига эришиш. Болаларда мустақиллик туйғусини тарбиялаш. Ошхона асбобларидан эҳтиёткорона фойдаланишга ўргатиш.

16-мавзу: «Дангасалик ёмон одат»

Кизларга дангасалик ёмон иллат эканлиги ҳақида тушунча бериш. Дангасалик мухтожликка олиб келишини изоҳлаб бериш, дангаса инсонни ҳеч ким ёқтирмаслиги ҳақида тушунча бериш. Кизларга ёшлиқдан ўз-ўзини эплашга, уй-рўзғор ишларида ота-оналарига ёрдам беришга одатлантириб бориш, уларнинг ёрдами ота-оналарга қувонч олиб келиши ҳақида тушунча бериш. Катталар ишини енгиллаштириш яхши ҳислатлардан эканлиги ҳақида тушунча бериш. Дангасаликнинг охири «вой» эканлиги ҳақида эртақ сузлаб бериш. Дангасалик ҳақидаги мақоллар.

17- мавзу: «Тежамкорлик- яхши одат

Тежамкорлик — бу нарсаларни исроф қилмаслик, уни қадрлаш, ҳар бир нарсани ўз меъёрида ишлата билиш, тежаш, мақсадли фойдаланиш эканлиги ҳақида тушунча бериш. Давлатимиз, оиламиз бой бўлиши учун ҳар бир нарсадан исроф қилмай фойдаланишга одатланиш. Исрофгарчилик — ёмон иллат экани, тежалмаган — сув, нон, электр энергияси ва бошқа неъматларни исроф қилиш ёмон оқибатларга олиб келиши ҳақида тушунча Режа

билан иш тутиш ҳар бир оилага қут-барака, бахт-саодат олиб келиши, исрофгарчиликнинг охири ночорлик, хор-зорликка олиб келишлишини ривоят, ҳикоялар,мақоллар орқали тушунтириш.

Нонни увол қилмаслик ҳақида тушунча бериш: инсоният учун барча ноз-неъматлардан улуғи нон эканлиги, унинг инсон ҳаёти учун сув ва ҳаводек зарурлиги, ноннинг увоғи ҳам нон эканлиги, ўзбек халқи қадим-қадимдан нонни улуғлаб кўзга суртиши, нон дастурхон кўрки, оила фаровонлигининг белгиси эканлиги, уни ҳеч қачон увол қилмаслик кераклигини тушунтириш.

18- мавзу: «Сув муқаддасдир»

Болаларга сув-бу ҳаёт манбаи эканлиги, сувсиз ҳаёт бўлмаслиги, инсонларнинг сувдан ичиш учун, ювиниш учун, деҳқончилик, чорвачилик, қурилиш ва барча кундалик турмушимизда фойдаланиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга сувдан тежамкорлик билан фойдаланиш, уни асраш, оқар ариқларни тоза сақлаш, ахлат ташламаслик, сувни исроф қилмаслик ҳар биримизнинг бурчимиз эканини тушунча бериш. Сувнинг инсон ҳаёти учун зарурлиги, инсонга ҳузур, табиатга гўзаллик бағишлаши, энг бебаҳо бойлик эканлиги ҳақида тушунча бериш. Сувни исроф қилмаслик, уни асрашга оид мақол, ҳикоялар айтиб бериш, видеолар ва расмлар орқали тушунтириш.

19-мавзу: «Кўчада юриш одоби»

Болаларда туғилиб ўсган жойларига, ўз шаҳар ва қишлоқларига нисбатан –она Ватанига нисбатан меҳр-муҳаббат хиссини уйғотиш. Ўзи яшаётган шаҳар, маҳалласи, кучасининг номини билишга ўргатиш. Кўчани озода сақлаш, кўчада нон ва музқаймоқ емаслик, кучада узидан катталарни учратганда одоб билан саломлашиш, уларга йул бериш, гулзорларни пайҳон қилмаслик каби кўча одоблари ҳақида тушунча бериш.

Кўчада юриш одоби энг аввалооб-ҳавога, жойга қараб кийиниш ва одамлар орасида ўзини тута билиш,, қариялар қўлидан юкини олиш, оғирини енгил қилиш, катталар суҳбатлашаётганида аралашмаслик. Кўча одоби ҳақидаги расмлар орқали мавзунини мустаҳкамлаш. Кўчада ён атрофга қараб юриш: нон увоғини, тош, кесак, шох-шаббани кўрганда четга олиб қўйиш, кўча озодалигини сақлаш ҳам кўча одобига кириши ҳақида тушунча бериш. Кўчада юриш одоби ҳақида ҳикоя ўқиб бериш.

20-мавзу: «Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик»

Болаларга уй ҳайвонлари мушук, кучук, сигир, қўй, эчки, қуён, қушлардан мусича, чумчук, тутиқуш, канарейка ҳақида маълумот бериш, уларни асраш ва авайлаш, ғамхўрлик қилиш ҳар бир инсоннинг вазифаси эканини тушунча бериш. Уларни парвариш қилиш, озука бериш ҳар биримизнинг вазифамиз эканини тушунтириш. Ў.Умарбековнинг «Меҳр» ҳикоясини ўқиб бериш

21-мавзу: «Воқеабанд ижроли ўйинлар орқали болаларга ахлоқий тарбия бериш»

Воқеабанд-ижроли ўйинларни тўғри ўйнашда болаларга раҳбарлик қилиш, улар орқали болаларда ахлоқий сифатларни тарбиялаш. Болаларда воқеабанд ўйинлар орқали ҳалқимизнинг энг яхши урф-одатлари: меҳмон кутиб олиш, уларга қандай муносабатда бўлиш, бунда катталар ва кичикларнинг вазифалари, меҳмонлар олдида ўзини тута билиш ва меҳмон кутиш жараёнидаги меҳнат намуналарини шакллантириш.

**“Зумрадойлар давраси” тўгараги мавзулари ва улар мазмунига шарҳ
(Кичик гуруҳ учун)**

№	Сухбат мавзулари
1	Одоб саломдан бошланади
2	Ота-онага ҳурмат
3	Бизнинг оила
4	Буви-буважонларимиз
5	Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат
6	Қиз болаларга хос фазилатлар
7	Нима яхши-ю, нима ёмон
8	Тозалик - бу саломатлик
9	Қўл ювиш қоидалари билан таништириш
10	Тиш ювиш қоидалари билан таништириш
11	Қўғирчоқ Лолахонни чўмилтирамиз
12	Кийиниш одоби
13	Қўғирчоқ Лолани сайрга кийинтирамиз
14	Қўғирчоқнинг куйлагини ювамиз
15	Дастурхон одоби
16	Лолахон меҳмонга келди
17	Ширинсўз бўлиш
18	Дуст бўлиш одоби
19	"Шолғом"эртагини сўнлаштириш
20	Ростгўйлик
21	Қўғирчоқ Лолахоннинг кийимларини кўриш
22	Ёлғончилик- ёмон одат
23	Камтарлик
24	Дадамга совға
25	Дангасалик ёмон одат
26	Тежамкорлик- яхши одат
27	Сув муқаддасдир
28	Тарбиячи ёрдамида пиёз экиш
29	Қўчада юриш одоби
30	Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик
31	Хона ўсимликларини ювиш
32	Онамизга совға
33	Наврўз байрамига совға
34	Қўғирчоқ Лолахонни овқатлантирамиз
35	Овутмачоғлар ўрганамиз
36	Қўғирчоқ Лолахонни ухлатамиз

1-мавзу: «Одоб саломдан бошланади»

Болаларга «Ассалому алайкум»-сенга саломатлик тилайман, деган маънони англатса «Ваалайкум ассалом» -“сизга ҳам саломатлик тилайман” эканлигини тушунтириш. Ўзбекона миллий саломлашишнинг ўзига хослиги: табассум, очик чехра самимий меҳр билан бир-бирига боқиш, «Ассалому алайкум» деб саломлашганда очик чехралик ва табассум билан салом берувчи, алик олувчиларнинг товушлари бир-бирларига эшитарли бўлиши кераклиги, агар бир кишига иккита киши бир вақтда салом берсалар, уларнинг ҳар бирига алоҳида-алоҳида жавоб қайтариши лозимлигини тушунтириш. Салом-аликнинг моҳиятини чуқур тушуниб етишга, қадрига ета олиш, тўғри саломлашишга ўргатиш. «Ассалому алайкум» ибораси ҳақидаги ҳикоясидан ўқиб бериш.

2-мавзу: «Ота- онага ҳурмат»

Болаларга ота- она энг қадрли инсон эканлигини тушунтириш: ота-она биз учун энг азиз, энг яқин кишилар. Улар фарзандни дунёга келтирадилар, умр буйи фарзанд деб яшайдилар. Шундай экан, ҳар бир бола уз ота-онасини ҳурматини жойига қўйиши, уларнинг кўнглини оғритмаслиги керак. Улар чақирганда «Лаббай», “Хўп бўлади” дейиш, уларга салом беришни канда қилмаслик, насиҳатларига қулоқ солиш, уларни ҳурмат билан ўриндан туриб қарши олиш, ота-онани суҳбатини бузмаслик, қилаётган ишларига кўмаклашиш, уларга тўрдан жой бериш, қўлларига сув қуйиш, сочиқ тутиш, йўл бериш, йўлларини кесиб ўтмаслик, ота-она рухсатисиз узоқ жойларга кетмаслик, уларга ёлғон гапирмаслик лозимдир. Фарзанд ўзининг яхши одоби билан ота-онасига раҳмат келтиришини тушунтириш.

3-мавзу: «Бизнинг оила»

Оила тушунчасига изоҳ. Оила муқаддас жамоа эканлиги, оилада катта-кичикнинг аҳил яшашлари, оила бошлиқлари бува-буви, ота-она эканлиги. Оилада ота-она, ака-ука, опа-сингилларнинг бўлиши. Аҳил оилаларни расмлар орқали изоҳлаш. Оилада болаларнинг яшаш тарзи, катталарни ҳурмат қилиш, кичикларга ғамхўр бўлиш. Оилада ҳамжиҳатлик, аҳиллик, ўзаро ёрдам оила бахтининг асоси эканини уқтириш.

4-мавзу: «Буви-буважонларимиз»

«Қари билганни, пари билмас» мақолининг изоҳи. Қарияларнинг доно, меҳрибон, тўғрисўз бўлиши, уларнинг сўзига қулоқ солиш, берган насиҳатларига амал қилиш зарур эканлиги. Эртас, ривоятларда кексаларни асраш, уларнинг маслаҳатлари билан иш тутиш ҳақида айтилган панд-насиҳатлар. Буви-буважонларнинг дуоларини олиш, ҳурмат қилиш, уларнинг хизматида бўлишни тушунтириш. Оилада қариялар билан аҳил яшаш ҳақида суратлар кўрсатиш. Пўлат Мўминнинг «Бувижоним, бувижон» шеърини ўқиб бериш орқали бувижонларга нисбатан меҳр уйғотиш.

5-мавзу: «Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат»

Болаларга оилада фарзандлар бир-бирлари билан иноқ-тотув, меҳрибон, ҳамкор ва ҳамдард бўлиб яшашларини тушунтириш. Ота-онани қандай ҳурмат қилсак, ака-опаларни ҳам шундай ҳурмат қилишга ўргатиш. Ака-опаларга «акажон», «опажон»,

«лаббай», «хўп бўлади», «буни мен қилай, сиз озгина дам олинг» каби сўзлар билан мурожаат қилиш кераклиги, бундай муомаладан ота-оналаримиз ҳам хурсанд бўлишини тушунтириш.

6-мавзу: «Қиз болаларга хос фазилатлар»

Қиз болаларга хос фазилатлар - уялмоқ, тортинмоқ, ўзини сипо тутиш, товушини баланд қилиб гапирмаслик, каттиқ кулмаслик, ўтирганда этагини ёпиб ўтириш. Дилдаги ғазаб ва нафратини юзага чиқармаслик. Ишда, сўзда одобга риоя қилишни ўргатиш.

Қизларни саранжом-саришта бўлишга ўргатиш: ўйинчоқлар, китоблардан ва меҳнат куролларида эҳтиёткорлик билан фойдаланиш, буюмларни асраш, ардоқлаш кераклигини тушунтириш. Болаларда буюмларга нисбатан онгли муносабатни тарбиялаш. Мавзу буйича ҳикоя ва ривоят ўқиб, уни шарҳлаш.

7-мавзу: Нима яхши-ю, нима ёмон

Болаларга "яхши одат", "ёмон одат" каби сўзларнинг фарқига боришга ўргатиш. Уйда, кўчада, мактабгача таълим муассасида тартиб, интизом ва озода юрадиган, яхши, урф-одатларга амал қиладиган болалар яхши болалар эканлигини расмлар орқали тушунтириш.

8-мавзу: Тозалик - бу саломатлик

Болаларга тозалик-бу саломатлик деганини тушунтириш. Саломатликнинг бош мезони тоза, озода юриш экани, эрталаб уйкудан турганда юз-қўлларни ювиш, кейин сочикқа артиш. Ётиш олдидан тишларни тозалаш, қўл-оёқларни ювиш, сочик ва дастрўмолдан тўғри фойдаланишни тушунтириш. Болаларга қўл ювиш, тиш ювиш қоидаларини тушунтириш. Қўл, оёқ ва бадан учун фойдаланиладиган сочикларни фарқлашга одатлантириш. Саломатлик ҳақида алломалар ўғитлари ва ривоятларидан ўқиб бериш.

9-мавзу: Қўл ювиш қоидалари

Болаларда қўл ювиш қоидасини мустаҳкамлаш.

1. Қўлни ювишда аввало кўйлак енглари ҳўл бўлмаслиги учун енгларни шимариб олиш керак.
2. Қўлларини намлаб олиш ва совунни кўпиртириб олиб кафтларни бир-бирига яхшилаб ишқалаш керак. Ўнг кафт билан чап қўлнинг устини ишқалаш ва аксинча.
3. Кафтларни бир-бирига ишқалаш, бунда қўлнинг бармоқларини бир-бирига чирмаштириш.
4. Бармоқларнинг устини бошқа қўлнинг кафтига ишқалаш, бунда бармоқларни кулф қилиб бирлаштириш.
5. Чап қўлнинг катта бармоғини ўнг қўлнинг кафти билан айланма ҳаракат қилиб ишқалаш ва аксинча.
6. Чап кафтни ўнг қўлнинг бирлаштирилган бармоқлари билан орқага ва олдинга айланма ҳаракат қилган ҳолда ишқалаш ва аксинча
7. Қўлни чайишда ҳам бармоқларни яхшилаб ишқалаб чайиш.

8.Қўлларда совун кўпиғи қолмаслиғи керак. Чайиб бўлгач қўл қуригунча сочиққа артиш.

10-мавзу: Тиш ювиш қоидалари

Болаларга тиш ювиш қоидабини мустаҳкамлаш.

- 1.Барча тишларни ташқи юзаларини милкдан тишнинг четига қараб тозалаш.
2. Барча тишларни ички юзасини милкдан тишнинг четига қараб тозалаш.
- 3.Ҳар бир тишни чайновчи юзасини тозалаш.
4. Олдинги томондан юқори ва пастки тишларнинг ички юзаларини тозалаш.
- 5.Тил ва лунжни ички юзасини тозалаш.

11-мавзу: Қўғирчоқ Лолахонни чўмилтирамиз

Болаларга қўғирчоқни чўмилтириш орқали ювиниш учун зарур бўладиган нарсалар (совун, сочиқ ва бошқалар) ҳақидаги тушунчаларини мустаҳкамлаш. Ювингандан кейин артиниш, сочиқни мустақил равишда олиш ва осиб қўйиш, шахсий сочиқдан фойдаланишга ўргатиш.

12-мавзу: «Кийиниш одоби»

Кийиниш ҳам одобдандир. Кийимларни озода кийиш, саранжом- саришта сақлаш. Кийимларни мустақил ҳолда тартибли, ораста кийиб-ечиш, тугмасини тақиш, боғичларини боғлаш, оёқ кийимларни жуфтлаб, ўз жойига олиб қўйиш, ўзидаги тартибсизлик, пала-партиш кийинишни сезиб, уни катталар ёрдамида бартараф этиш.

13-мавзу: Қўғирчоқ Лолани сайрга кийинтирамиз

Болаларга тоза кийиниш ҳам одоб белгиси эканлиги, одобли болалар озода кийиниши, муайян тартибда ечиниш ва кийиниш, кийимларни яхшилаб тахлаб қўйиши ва саранжом сақлаши кераклиги ҳақида тушунча бериш. Қўғирчоқлар билан ўйинларни намойиш қилиш давомида қўғирчоқ қандай қилиб тўғри кийинишини кўрсата билишга ўргатиш.

14-мавзу: Қўғирчоқнинг куйлагини ювамиз

Болаларда меҳнатсеварликни тарбиялаш. Болаларга куйлакни тоза ювиш, тоза чайиш, илиб қуриштиш ҳақида тушунча бериш. Куйлак қуриб бўлгач дазмоллаш кераклигини тушунтириш.

15-мавзу: «Дастурхон одоби»

Болаларга тўғри овқатланиш тартибига риоя қилиш, овқатланишдан олдин, хожатхонага боргандан сўнг ва қўл ифлосланганда ювиш ҳақида тушунча бериш. Болаларга дастурхон атрофида ўтира билиш одоблилик белгиси эканлигини

тушунтириш: дастурхонга қўл узатиш, овқат ейиш, чой узатиш ва сўзлашиш одоби, ота-онага дастурхондаги нозу-неъматлар учун миннатдорчилик билдириш. Дастурхон атрофида ўтиришнинг ўзига хос қоидаларини расмлар орқали изоҳлаш.

Мавзуга мос ҳикоя ва ривоятлар ўқиб бериш.

16-мавзу: Лолаҳон меҳмонга келди

Воқеабанд-ижроли ўйинларни тўғри ўйнашда болаларга раҳбарлик қилиш, улар орқали болаларда ахлоқий сифатларни тарбиялаш. Болаларда воқеабанд ўйинлар орқали ҳалқимизнинг энг яхши урф-одатлари: меҳмон кутиб олиш, уларга қандай муносабатда бўлиш, бунда катталар ва кичикларнинг вазифалари меҳмонлар олдида ўзини тута билиш ва меҳмон кутиш жараёнидаги меҳнат намуналарини шакллантириш

17-мавзу: «Ширинсўз бўлиш»

Болаларга инсон одобини, ҳуқ атворини кўз-кўз қиладиган тил хусусида, сўзлаш қоидаси ҳақида тушунча бериш. Болаларни ширинсўз бўлишга даъват этиш. Аввало ширинсўз нима эканини тушунтириш. Ширинсўзлик-бу кишининг дилини яйратадиган, кўнглини кўтарадиган қилиб сўзлаш экани, оғиздан доимо яхши сўз чиқишга ҳаракат қилиш кераклигини тушунтириш. Болаларга “Аввал ўйла, кейин сўйла” мақолини мазмунини тушунтириш. Инсон хатони кўпроқ ўз тили билан содир қилишини ҳаётий мисоллар билан тушунтириш. Мавзу бўйича Абу Али Ибн Синонинг сўзларидан келтириш. Мавзуга боғлиқ ҳикоя ўқиб бериш.

18-мавзу: «Ўртоқ бўлиш одоби»

Болаларга «Ўртоқлик» тушунчасига изоҳ бериш. Болалар билан аҳил бўлиб ўйнаш, ўзаро ёрдам бериш ва кўмаклашиш-бу ўртоқлик эканлиги. Болалар ҳамжиҳат бўлиб ўйнаётган ёки меҳнат қиляётган ҳолатини расмлар орқали изоҳлаш. Болаларнинг бир-бирига меҳрибон, аҳил, ғамхўр бўлишларини тушунтириш. Мавзуга мос ҳикоя ва ривоятлар ўқиб бериш.

19-мавзу: "Шолғом"эртагини сўналаштириш

20-мавзу: «Ростгўйлик»

Болаларни ростгўй ва камтар бўлишга чақириш. Рост сўзлаш кишини мурод-мақсадига етказиши, унинг мардлик ва ҳақгўйлик ҳисларини шакллантиришда ҳиссаси ката эканлиги. Ростгўйликнинг атрофдагилар қалбида ишонч, ҳурмат ва эътиқодни камол топтиришдаги ролини алоҳида уқтириш. Ростгўйлик ҳақида мақол ва ҳикоя ўқиб бериб, уни шарҳлаш.

21-мавзу: Қўғирчоқ Лолаҳоннинг кийимларини кўриш

Болаларга қўғирчоқни кийинтириш орқали кўйлак, пальто, бош кийимлар ва уларнинг вазифалари ҳақида тушунчаларини мустаҳкамлаш. Болаларда кийимларга тўғри муносабатни тарбиялаш. Кийимларнинг номларини, вазифаларини ва баъзи сифат хусусиятларини билдирувчи сўзларни тўғри ишлатишга ўргатиш. Кийимларни жой-жойига тартибли қўйишга ўргатиш.

22-мавзу: «Ёлғончилик ёмон одат»

Болаларга ёлғончилик ёмон одатлиги, ёлғон гап одамларни ранжитиши, орада ишонч йўқолиши, ёлғончи деган номни олиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга ёлғончилик ёмон одат мавзусидаги ҳикоя, эртақ ва устозлар ўғитларидан ўқиб бериш. Ёлғон гапириб ҳижолат чеккан болалар ҳақида мазмунли расмлар кўрсатиб изоҳини бериш.

23-мавзу: «Камтарлик»

Болаларни камтар бўлишга даъват этиш. Камтарлик тушунчасига изоҳ бериш: яхши одам камтардир. Камтар одам ўзига алоҳида эътибор талаб қилмайди. Керилиб, кибр-ҳавога берилмайди. Камтарлик бу одамийлик, маънавий поклик дегани. «Терақ ва мажнунтол» масалини ўқиб бериш.

24-мавзу: Дадамга совға

Болаларда дадасига нисбатан муҳаббат ҳиссини тарбиялаш. Ўзи ясаган совғадан завқланиш ҳиссини тарбиялаш. Катталарни ҳурмат қилиб, байрамда уларга ўз қўли билан совға олиб бориш, улардан “баракалла”, “рахмат” сўзларини эшитишга нисбатан қизиқиш уйғотиш. Совға тайёрлаш орқали болаларда майда қўл моторикасини ривожлантириш.

25-мавзу: «Дангасалик ёмон одат»

Болаларга дангаса одам доим ҳар нарсага мухтож бўлиши, дангасани ҳеч ким ёқтирмаслигини тушунтириш. Болаларга ёшликдан ўз-ўзини эплашга, уй-рўзғор ишларида ота-оналарига ёрдам беришга қизиқтириш, уларнинг ёрдами ота-оналарга севинч олиб келишини тушунтириш. Катталар ишини енгиллаштириш ёқимли иш эканини айтиш. Дангасаликнинг охири «вой» эканлиги ҳақида эртақ айтиб бериш.

26- мавзу: «Тежамкорлик- яхши одат»

Болаларга тежаш — бу нарсаларни исроф қилмаслик, уни қадрлаш, ҳар бир буюмни ўз меъёрида ишлата билиш эканлиги. Давлатимиз, оиламиз бой бўлиши учун ҳар бир нарсадан исроф қилмай фойдаланишга одатланиш. Исрофгарчилик — ёмон иллат экани, исроф — пул, мол ва неъматларни хор, нобуд қилиш, ўринсиз ва ортиқча сарфлаш, исрофгарчиликка йўл қўймаслик, режалилик ҳар бир оилага қут-барақа, бахт-саодат олиб келиши, исрофгарчиликнинг охири ночорлик, хор-зорликка олиб келишлигини ривоят, ҳикоялар орқали тушунтириш.

Нонни увол қилмаслик ҳақида тушунча бериш: инсоният учун барча ноз-неъматлардан улуғи нон эканлиги, унинг инсон ҳаёти учун сув ва ҳаводек зарурлиги, ноннинг увоғи ҳам нон эканлиги, ўзбек халқи қадим-қадимдан нонни улуғлаб кўзга суртиши, нон дастурхон кўрки, оила фаровонлигининг белгиси эканлиги, уни ҳеч қачон увол қилмаслик лозимлигини тушунтириш.

27- мавзу: «Сув муқаддасдир»

Болаларга сув оби- ҳаёт эканлиги, сув бўлмаса ҳаёт бўлмаслиги, инсонларнинг ундан ичиш, ювиниш, деҳқончилик, чорвачилик, қурилиш ва ҳоказоларда фойдаланиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга сувни асраш, оқар ариқларни тоза сақлаш, ахлат ташламаслик, сувни исроф қилмаслик ҳар биримизнинг бурчимиз эканини тушунтириш. Сувнинг инсон ҳаёти учун зарурлиги, инсонга ҳузур, табиатга гўзаллик бағишлаши, энг бебаҳо бойлик эканлиги ҳақида тушунча бериш. Сувни исроф қилмаслик, уни асрашга оид мақол, ҳикоялар айтиб бериш, расмлар орқали тушунтириш.

28- мавзу: Тарбиячи ёрдамида пиёз экиш

Болаларда меҳнатсеваликни тарбиялаш. Ўсимликларни ўстиришга қизиқиш уйғотиш, уларни суғориб туриш зарурлигини тушунтириш. Пиёз экишга бўлган иштиёқларини қондириш.

29-мавзу: «Кўчада юриш одоби»

Болаларда туғилиб ўсган жойларига, ўз шаҳар ва қишлоқларига нисбатан меҳр уйғотиш. Ўз кўчасининг номини билишга ўргатиш. Кўчани озода сақлаш, кўчада нон ва музқаймоқ емаслик, гулзорларни пайҳон қилмаслик каби кўча одобларига амал қилишни уқтириш.

Кўчада юриш одоби энг аввало кийина билиш ва одамлар орасида ўзини тута билиш эканлиги: катталар олдидан саломсиз ўтмаслик, қариялар қўлидан юқини олиб, оғирини енгил қилиш, катталар суҳбатлашаётганида аралашмаслик. Кўчада юриш ҳолатини расмлар орқали кўрсатиш. Кўча-куйда ён атрофингга қараб юриш: нон увоғини, тош, кесак, шох-шаббани кўрганда четга олиб қўйиш, кўча озодалигини сақлаш ҳам кўча одобига кириши ҳақида тушунча бериш. Кўчада юриш одоби ҳақида ҳикоя ўқиб бериш.

30-мавзу: «Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик»

Болаларга уй ҳайвонлари мушук, кучук, сизир, қўй, эчки, қуён, қушлардан мусича, чумчуқ ҳақида маълумот бериш, уларни асраш ва авайлаш ҳар бир инсоннинг вазифаси эканини тушунтириш. Уларни парвариш қилиш, очликдан қутқариш ҳар биримизнинг вазифамиз эканини тушунтириш. Ў.Умарбековнинг «Меҳр» ҳикоясини ўқиб бериш

31-мавзу: Хона ўсимликларини ювиш

Болаларда меҳнатсеваликни, хона ўсимликларини парвариш қилишни тарбиялаш. Болаларнинг хона ўсимликлари ҳақидаги билимларини такомиллаштириш. Нам сочиқ билан ўсимлик барглари эҳтиёткорлик билан артишга ўргатиш. Болаларнинг ўсимликларга бўлган қизиқишлари ва уларни парваришлашга бўлган иштиёқларини ривожлантириш.

32- мавзу: Онамизга совға

Болаларда оналаримизга нисбатан муҳаббат ҳиссини тарбиялаш. Ўзи ясаган совғадан завқланиш ҳиссини тарбиялаш. Катталарни ҳурмат қилиб, байрамда уларга ўз қўли билан совға олиб бориш, улардан “баракалла”, “рахмат” сўзларини эшитишга нисбатан қизиқиш уйғотиш. Катталарнинг суюнишини ҳис қилишни шакллантириш. Совға тайёрлаш орқали болаларда майда қўл моторикасини ривожлантириш.

33- мавзу: Байрамига совға

Болаларда ота-оналаримизга нисбатан муҳаббат ҳиссини тарбиялаш. Ўзи ясаган совғадан завқланиш ҳиссини тарбиялаш. Катталарни ҳурмат қилиб, байрамда уларга ўз қўли билан совға олиб бориш, уларга хурсандчилик бағишлашини ҳис этиш. Совға тайёрлаш орқали болаларда майда қўл моторикасини ривожлантириш.

34- мавзу: Қўғирчоқ Лолахонни овқатлантирамыз.

Қўғирчоқни овқатлантириш орқали болаларни тўғри овқатланиш тартибига риоя қилиш, қошиқни ўнг қўл билан ушлаб, тўкмасдан ейишга ўргатиш, овқатланиш қоидаларига риоя қилиш: овқатни шошилмасдан, яхши чайнаб ейиш, овқатланиб бўлгач, “рахмат” айтишга ўргатиш.

35- мавзу: Овутмачоқлар ўрганамиз

Болаларда овутмачоқларга бўлган қизиқиш, муҳаббат ва завқланиш кўникмасини шакллантириш. Болаларда ҳажми катта бўлмаган овутмачоқларни берилиб тинглаш, тушуниш иштиёқини тарбиялаш. Овутмачоқлардан шодланиш, қувониш ҳиссини уйғотиш.

36- мавзу: Қўғирчоқ Лолахонни ухлатамиз

Қўғирчоқни ухлатиш орқали болаларни уйқудан олдин ювиниш, тоза чойшаб, кўрпа – тўшакда, енгил кийимда шамоллатилган хонада ухлашга одатлантириш.

Болаларда воқеабанд ўйинлар орқали шахсий гигиена қоидаларини шакллантириш.

**“Зумрадойлар давраси” тўғараги мавзулари ва улар мазмунига шарҳ
(Катта-тайёрлов гуруҳлар учун)**

№	Сухбат мавзулари
1	Одоб саломдан бошланади
2	Ота-онага ҳурмат
3	Бизнинг оила
4	Буви-буважонларимиз
5	Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат
6	Қиз болаларга хос фазилатлар
7	Тозалик - бу саломатлик
8	Қўл ювиш қоидалари билан таништириш
9	Тиш ювиш қоидалари билан таништириш
10	Кийиниш одоби
11	Дастурхон одоби
12	Ширинсўз бўлиш
13	Ўртоқ бўлиш одоби
14	Ростгўйлик
15	Ёлғончилик ёмон одат
16	Камтарлик
17	Пазандалик
18	Сабзавотлардан салат тайёрлаш
19	Иссиқ ишлов беришни талаб қилмайдиган овқатлар тайёрлаш
20	Меваларни артиш ва дастурхонга тортиш қоидалари
21	Сабзавотлардан салат тайёрлаш
22	Иссиқ ишлов беришни талаб қилмайдиган овқатлар тайёрлаш
23	Мевалар қайнатмаси (компот) тайёрлаш
24	Сомса тайёрлаш
25	Олмали пирог тайёрлаш
26	Муробболи пирог тайёрлаш
27	Нон тайёрлаш
28	Оналар учун нонушта тайёрлаш
29	Оналар учун торт тайёрлаймиз
30	Ширин кулчалар тайёрлаш
31	Дангасалик ёмон одат
32	Тежамкорлик- яхши одат
33	Сув мукаддасдир
34	Кўчада юриш одоби
35	Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик
36	Воқеабанд ижроли ўйинлар орқали болаларга ахлоқий тарбия бериш

1-мавзу: «Одоб саломдан бошланади»

Болаларга «Ассалому алайкум»-сенга саломатлик тилайман, деган маънони англатса «Ваалайкум ассалом» -“сизга ҳам саломатлик тилайман” эканлигини тушунтириш. Ўзбекона миллий саломлашишнинг ўзига хослиги: табассум, очиқ чехра самимий меҳр билан бир-бирига боқиш, «Ассалому алайкум» деб саломлашганда очиқ чехралик ва табассум билан салом берувчи, алик олувчиларнинг товушлари бир-бирларига эшитарли бўлиши кераклиги, агар бир кишига иккита киши бир вақтда салом берсалар, уларнинг ҳар бирига алоҳида-алоҳида жавоб қайтариши лозимлигини тушунтириш. Салом-аликнинг моҳиятини чуқур тушуниб етишга, қадрига ета олиш, тўғри саломлашишга ўргатиш. «Ассалому алайкум» ибораси ҳақидаги ҳикоясидан ўқиб бериш.

2-мавзу: «Ота- онага ҳурмат»

Болаларга ота-она энг қадрли инсон эканлигини тушунтириш: ота-она биз учун энг азиз, энг яқин кишилар. Улар фарзандни дунёга келтирадилар, умр буйи фарзанд деб яшайдилар. Шундай экан, ҳар бир бола уз ота-онасини ҳурматини жойига қўйиши, уларнинг кўнглини оғритмаслиги керак. Улар чақирганда «Лаббай», “Хўп бўлади” дейиш, уларга салом беришни канда қилмаслик, насиҳатларига қулоқ солиш, уларни ҳурмат билан ўриндан туриб қарши олиш, ота-онани суҳбатини бузмаслик, қилаётган ишларига кўмаклашиш, уларга тўрдан жой бериш, қўлларига сув куйиш, сочиқ тутиш, йўл бериш, йўлларини кесиб ўтмаслик, ота-она рухсатисиз узоқ жойларга кетмаслик, уларга ёлғон гапирмаслик лозимдир. Фарзанд ўзининг яхши одоби билан ота-онасига раҳмат келтиришини тушунтириш.

3-мавзу: «Бизнинг оила»

Оила тушунчасига изоҳ. Оила муқаддас жамоа эканлиги, оилада катта-кичикнинг аҳил яшашлари, оила бошлиқлари бува-буви, ота-она эканлиги. Оилада ота-она, ака-ука, опа-сингилларнинг бўлиши. Аҳил оилаларни расмлар орқали изоҳлаш. Оилада болаларнинг яшаш тарзи, катталарни ҳурмат қилиш, кичикларга ғамхўр бўлиш. Оилада ҳамжиҳатлик, аҳиллик, ўзаро ёрдам оила бахтининг асоси эканини ўқитиш.

4-мавзу: «Буви-буважонларимиз»

«Қари билганни, пари билмас» мақолининг изоҳи. Қарияларнинг доно, меҳрибон, тўғрисўз бўлиши, уларнинг сўзига қулоқ солиш, берган насиҳатларига амал қилиш зарур эканлиги. Эртас, ривоятларда кексаларни асраш, уларнинг маслаҳатлари билан иш тутиш ҳақида айтилган панд-насиҳатлар. Буви-буважонларнинг дуоларини олиш, ҳурмат қилиш, уларнинг хизматида бўлишни тушунтириш. Оилада қариялар билан аҳил яшаш ҳақида суратлар кўрсатиш. Пўлат Мўминнинг «Бувижоним, бувижон» шеърини ўқиб бериш орқали бувижонларга нисбатан меҳр уйғотиш.

5-мавзу: «Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат»

Болаларга оилада фарзандлар бир-бирлари билан иноқ-тотув, меҳрибон, ҳамкор ва ҳамдард бўлиб яшашларини тушунтириш. Ота-онани қандай ҳурмат қилсак, ака-опаларни ҳам шундай ҳурмат қилишга ўргатиш. Ака-опаларга «акажон», «опажон», «лаббай», «хўп бўлади», «бунимен қилай, сиз озгина дам олинг» каби сўзлар билан мурожаат қилиш кераклиги, бундай муомаладан ота-оналаримиз ҳам хурсанд бўлишини тушунтириш.

6-мавзу: «Қиз болаларга хос фазилатлар»

Қиз болаларга хос фазилатлар - уялмоқ, тортинмоқ, ўзини сипо тутиш, товушини баланд қилиб гапирмаслик, қаттиқ кулмаслик, ўтирганда этагини ёпиб ўтириш. Дилдаги ғазаб ва нафратини юзага чиқармаслик. Ишда, сўзда одобга риоя қилишни ўргатиш.

Қизларни саранжом-саришта бўлишга ўргатиш: ўйинчоқлар, китоблардан ва меҳнат қуролиларидан эҳтиёткорлик билан фойдаланиш, буюмларни асраш, ардоқлаш кераклигини тушунтириш. Болаларда буюмларга нисбатан онгли муносабатни тарбиялаш. Мавзу буйича ҳикоя ва ривоят ўқиб, уни шарҳлаш.

7-9-мавзу: «Тозалик - бу саломатлик»

Болаларга тозалик-бу саломатлик деганини тушунтириш. Саломатликнинг бош мезони тоза, озода юриш экани, эрталаб уйқудан турганда юз-кўлларни ювиш, кейин сочиққа артиш. Ётиш олдидан тишларни тозалаш, кўл-оёқларни ювиш, сочиқ ва дастрўмолдан тўғри фойдаланишни тушунтириш. Болаларга кўл ювиш, тиш ювиш қоидаларини тушунтириш. Кўл, оёқ ва бадан учун фойдаланиладиган сочиқларни фарқлашга одатлантириш. Саломатлик ҳақида алломалар ўғитлари ва ривоятларидан ўқиб бериш.

10-мавзу: «Кийиниш одоби»

Кийиниш ҳам одобдандир. Кийимларни озода кийиш, саранжом- саришта сақлаш. Кийимларни мустақил ҳолда тартибли, ораста кийиб-ечиш, тугмасини тақиш, боғичларини боғлаш, оёқ кийимларни жуфтлаб, ўз жойига олиб қўйиш, ўзидаги тартибсизлик, пала-партиш кийинишни сезиб, уни катталар ёрдамида бартараф этиш.

11-мавзу: «Дастурхон одоби»

Болаларга тўғри овқатланиш тартибига риоя қилиш, овқатланишдан олдин, хожатхонага боргандан сўнг ва кўл ифлосланганда ювиш ҳақида тушунча бериш. Болаларга дастурхон атрофида ўтира билиш одоблилик белгиси эканлигини тушунтириш: дастурхонга кўл узатиш, овқат ейиш, чой узатиш ва сўзлашиш одоби, ота-онага дастурхондаги нозу-неъматлар учун миннатдорчилик билдириш. Дастурхон атрофида ўтиришнинг ўзига хос қоидаларини расмлар орқали изоҳлаш.

Мавзуга мос ҳикоя ва ривоятлар ўқиб бериш.

12-мавзу: «Ширинсўз бўлиш»

Болаларга инсон одобини, хулқ атворини кўз-кўз қиладиган тил хусусида, сўзлаш қоидаси ҳақида тушунча бериш. Болаларни ширинсўз бўлишга даъват этиш. Аввало ширинсўз нима эканини тушунтириш. Ширинсўзлик-бу кишининг дилини яйратадиган, кўнглини кўтарадиган қилиб сўзлаш экани, оғиздан доимо яхши сўз чиқишга ҳаракат қилиш кераклигини тушунтириш. Болаларга “Аввал ўйла, кейин сўйла” мақолини мазмунини тушунтириш. Инсон хатони кўпроқ ўз тили билан содир қилишини ҳаётий мисоллар билан тушунтириш. Мавзу бўйича Абу Али Ибн Синонинг сўзларидан келтириш. Мавзуга боғлиқ ҳикоя ўқиб бериш.

13-мавзу: «Ўртоқ бўлиш одоби»

Болаларга «Ўртоқлик» тушунчасига изоҳ бериш. Болалар билан аҳил бўлиб ўйнаш, ўзаро ёрдам бериш ва кўмаклашиш-бу ўртоқлик эканлиги. Болалар ҳамжиҳат бўлиб ўйнаётган ёки меҳнат қилаётган ҳолатини расмлар орқали изоҳлаш. Болаларнинг бир-бирига меҳрибон, аҳил, ғамхўр бўлишларини тушунтириш. Мавзуга мос ҳикоя ва ривоятлар ўқиб бериш.

14-мавзу: «Ростгўйлик»

Болаларни ростгўй ва камтар бўлишга чақириш. Рост сўзлаш кишини мурод-мақсадига етказиши, унинг мардлик ва ҳақгўйлик ҳисларини шакллантиришда ҳиссаси ката эканлиги. Ростгўйликнинг атрофдагилар қалбида ишонч, ҳурмат ва эътиқодни камол топтиришдаги ролини алоҳида уқтириш. Ростгўйлик ҳақида мақол ва ҳикоя ўқиб бериш, уни шарҳлаш.

15-мавзу: «Ёлғончилик ёмон одат»

Болаларга ёлғончилик ёмон одатлиги, ёлғон гап одамларни ранжитиши, орада ишонч йўқолиши, ёлғончи деган номни олиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга ёлғончилик ёмон одат мавзусидаги ҳикоя, эртак ва устозлар ўғитларидан ўқиб бериш. Ёлғон гапириб ҳижолат чеккан болалар ҳақида мазмунли расмлар кўрсатиб изоҳини бериш.

16-мавзу: «Камтарлик»

Болаларни камтар бўлишга даъват этиш. Камтарлик тушунчасига изоҳ бериш: яхши одам камтардир. Камтар одам ўзига алоҳида эътибор талаб қилмайди. Керилиб, кибр-ҳавога берилмайди. Камтарлик бу одамийлик, маънавий поклик дегани. «Терак ва мажнунтол» масалини ўқиб бериш.

17-30-мавзу: «Пазандалик»

Болаларни ота-онасига ошхона ишларига ёрдам беришга одатлантириш. Ўзи қилган ишнинг бошқаларга фойдаси борлигини билишга, бошлаган ишини охирига етказиб, ҳаммага ёқадиган бўлишга ундаш. Меҳнатнинг натижасини кўрганда қувонишни тушунтириш, меҳнатга тўғри муносабатни тарбиялаш. Болаларнинг таомлар тайёрлашдан лаззат олганлари ва ўз имкониятларини рўёбга чиқарганлари ҳолда озиқ-овқат маҳсулотлари билан танишишларига ёрдам берадиган муҳитни яратиш. Болалар учун овқат тайёрлаш ёқимли, енгил машғулот бўлишига эришиш. Болаларда мустақиллик туйғусини тарбиялаш. Ошхона асбобларидан эҳтиёткорона фойдаланишга ўргатиш

31-мавзу: «Дангасалик ёмон одат»

Болаларга дангаса одам доим ҳар нарсага мухтож бўлиши, дангасани ҳеч ким ёқтирмаслигини тушунтириш. Болаларга ёшлиқдан ўз-ўзини эплашга, уй-рўзгор ишларида ота-оналарига ёрдам беришга қизиқтириш, уларнинг ёрдами ота-оналарга секинчи олиб келишини тушунтириш. Катталар ишини енгиллаштириш ёқимли иш эканини айтиш. Дангасаликнинг охири «вой» эканлиги ҳақида эртак айтиб бериш.

32- мавзу: «Тежамкорлик- яхши одат»

Болаларга тежаш — бу нарсаларни исроф қилмаслик, уни қадрлаш, ҳар бир буюмни ўз меъёрида ишлата билиш эканлиги. Давлатимиз, оиламиз бой бўлиши учун ҳар бир нарсадан исроф қилмай фойдаланишга одатланиш. Исрофгарчилик — ёмон иллат экани, исроф — пул, мол ва неъматларни хор, нобуд қилиш, ўринсиз ва ортиқча сарфлаш, исрофгарчиликка йўл қўймаслик, режалилик ҳар бир оилага қут-барака, бахт-саодат олиб келиши, исрофгарчиликнинг охири ночорлик, хор-зорликка олиб келишлигини ривоят, ҳикоялар орқали тушунтириш.

Нонни увол қилмаслик ҳақида тушунча бериш: инсоният учун барча ноз-неъматлардан улуғи нон эканлиги, унинг инсон ҳаёти учун сув ва ҳаводек зарурлиги, ноннинг увоғи ҳам нон эканлиги, ўзбек халқи қадим-қадимдан нонни улуғлаб кўзга суртиши, нон дастурхон кўрки, оила фаровонлигининг белгиси эканлиги, уни ҳеч қачон увол қилмаслик лозимлигини тушунтириш.

33- мавзу: «Сув муқаддасдир»

Болаларга сув оби- ҳаёт эканлиги, сув бўлмаса ҳаёт бўлмаслиги, инсонларнинг ундан ичиш, ювиниш, деҳқончилик, чорвачилик, қурилиш ва ҳоказоларда фойдаланиши ҳақида тушунча бериш. Болаларга сувни асраш, оқар ариқларни тоза сақлаш, ахлат ташламаслик, сувни исроф қилмаслик ҳар биримизнинг бурчимиз эканини тушунтириш. Сувнинг инсон ҳаёти учун зарурлиги, инсонга ҳузур, табиатга гўзаллик бағишлаши, энг бебаҳо бойлик эканлиги ҳақида тушунча бериш. Сувни исроф қилмаслик, уни асрашга оид мақол, ҳикоялар айтиб бериш, расмлар орқали тушунтириш.

34-мавзу: «Кўчада юриш одоби»

Болаларда туғилиб ўсган жойларига, ўз шаҳар ва қишлоқларига нисбатан меҳр уйғотиш. Ўз кўчасининг номини билишга ўргатиш. Кўчани озода сақлаш, кўчада нон ва музқаймоқ емаслик, гулзорларни пайхон қилмаслик каби кўча одобларига амал қилишни ўқитиш.

Кўчада юриш одоби энг аввало кийини билиш ва одамлар орасида ўзини тута билиш эканлиги: катталар олдида саломсиз ўтмаслик, қариялар кўлидан юкини олиб, оғирини енгил қилиш, катталар суҳбатлашаётганида аралашмаслик. Кўчада юриш ҳолатини расмлар орқали кўрсатиш. Кўча-куйда ён атрофинга қараб юриш: нон увоғини, тош, кесак, шох-шаббани кўрганда четга олиб қўйиш, кўча озодалигини сақлаш ҳам кўча одобига кириши ҳақида тушунча бериш. Кўчада юриш одоби ҳақида ҳикоя ўқиб бериш.

35-мавзу: «Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик»

Болаларга уй ҳайвонлари мушук, кучук, сигир, қўй, эчки, қуён, қушлардан мусича, чумчук ҳақида маълумот бериш, уларни асраш ва авайлаш ҳар бир инсоннинг вазифаси эканини тушунтириш. Уларни парвариш қилиш, очликдан қутқариш ҳар биримизнинг вазифамиз эканини тушунтириш. Ў.Умарбековнинг «Меҳр» ҳикоясини ўқиб бериш

36-мавзу: «Воқеабанд ижроли ўйинлар орқали болаларга ахлоқий тарбия бериш»

Воқеабанд-ижроли ўйинларни тўғри ўйнашда болаларга раҳбарлик қилиш, улар орқали болаларда ахлоқий сифатларни тарбиялаш. Болаларда воқеабанд ўйинлар орқали ҳалқимизнинг энг яхши урф-одатлари: меҳмон кутиб олиш, уларга қандай муносабатда бўлиш, бунда катталар ва кичикларнинг вазифалари меҳмонлар олдида ўзини тута билиш ва меҳмон кутиш жараёнидаги меҳнат намуналарини шакллантириш.

3-7 ёш болалар эгаллаши зарур бўлган тушунча, билим ва кўникмалар.

- 1.Ўзидан катта одамларга ўнг қўлини кўксига қўйиб, «Ассалому алайкум» деб саломлашиш.
- 2.Ота-онани ҳурмат қилиш, уларга кўмаклашиш, ёрдамлашиш ота-онага севинч олиб келишини ҳис этиш.
- 3.Катталар, тенгдошлар орасида ўзини тута билиш, хушмуомала, ҳамдард, меҳрибон, ғамхўр бўлиш. Ўз илтимосини хушмуомалалик билан ифодалаш. Кўрсатилган ёрдам учун «рахмат» сўзларидан фойдаланиш.
- 4.Уйда, кўчада, жамоат жойларида ўзини тута олиш.
- 5.Яхши ва ёмон ҳуқуқларни ажрата билиш: ростгўйлик ва ёлғончилик, камтарлик
- 6.Катталар ва ўртоқлари билан хушмуомалада бўлиш, «рахмат», «марҳамат» сўзларидан фойдаланиш.
- 7.Уйда, кўчада ўзини тута олиш.
- 8.Яхши ва ёмон одатларни фарқлаш.
- 9.Дастурхон атрофида ўзбекона урф-одатларга амал қилиш.
- 10.Мустақил равишда ювиниш, қўлларнинг тозаллигига риоя қилиш.
- 11.Қўл, тишларни тўғри ювиш.
- 12.Дастурўмолдан тўғри фойдаланиш.
- 13.Батартиб бўлиб юриш. Кўзгуга қараб кийимларидаги камчиликларни бартараф этиш.
- 15.Хонада тартиб ва озодаликни сақлаш.
- 16.Кийимларни тоза ва тартибли кийиш.
- 17.Ўйнаб бўлгандан сўнг ўйинчоқларни жойига олиб қўйиш, уларни эҳтиётлаш ва тоза сақлаш.
- 18.Пазандалик бўйича илк сабоқларни мустақил бажаришда тажрибага эга бўлиш.
- 19.Ошхона асбобларидан эҳтиёткорона фойдаланиш.
- 20.Ошхона идишларининг дасталаридан қандай фойдаланишни билиш.

**“Зумрадойлар давраси” тўгараги мавзулари асосида эртақ, ҳикоя,
шеърлар
(Катта-тайёрлов гуруҳлар учун)**

1-мавзу: «Одоб саломдан бошланади»

Инсонлар бир-бирларини кўрганларида «ассалому алайкум» дейдилар.

Ассалому алайкум дегани, сизга тинчлик тилайман! дегани. Биз ҳам эрта тонгдан уйқудан туриб, юз кўлларимизни совунлаб ювиб, сочикқа артиниб, келиб аввал оиламиздаги катталарга: буви, буважонларга ота-оналаримизга, ака, опаларимизга қўлимизни кўксимизга қўйиб салом берамиз.

Саломлашишнинг ҳам қоидалари бор: Хонага кирган киши биринчи бўлиб ўтирганларга – Ассалому алайкум! –деб салом беради. Алик олувчи «Ваалайкум ассалом» деб жавоб қайтаради. Катта кишиларга ёшлар биринчи бўлиб ҳурмат билан салом берадилар.

«Ваалайкум ассалом» дегани сизга ҳам тинчлик тилайман дегани.

Одобнинг боши - Ассалому алайкум. Кимда-ким биринчи бўлиб салом берса, унинг одобли инсон эканлиги билинади. Саломлашганда хушмуомалалик билан саломлашинг. Одамлар билан гаплашганда илиқлик билан, меҳрибонлик, ғамхўрлик билан гаплашинг.

Кўча-куйда, қўни-қўшниларни кўрганингизда, учраган нотаниш кишиларга албатта ўнг қўлни кўксингизга қўйиб, олдинга сал эгилган ҳолда тавозе билан саломлашинг.

Ассалом

Н.Шодиев

Ҳар кун тонгда тураман,
Дилдан қувнаб юраман.
Қуёш, майса ўтлоқда,
Яйраб десам Ассалом,
Завқ оламан бир олам.

Мақоллар

Яхшилардан ибрат ол.
Одобнинг боши салом.
Ёмонлардан йироқ бўл.
Ўзинг яхши, олам яхши.

Саломнинг қудрати

Баҳайбат қаҳрамон дев бир сипқарганда дарёи азимни қуритар, осмонўпар тоғларни қўлга олиб, соккадай ўйнатар эди. Дўстини деб, узоқ сафарга чиққан ёш баҳодир унга дуч келиб қолиб «Ассалому алайкум!»-деди. Дев саломдан ўзига келиб:

-Ваалайкум ассалом! Ҳой йигит, гар саломинг бўлмаганда, икки ямлаб, бир ютардим. Анавини кўряпсанми?-деди тоғдай ғарам калла суякларини кўрсатиб,- улар бесаломларнинг каллалари. Салом бермаганингда, уларнинг куни сенинг бошингга ҳам тушар эди. Мақсадингни айт, кўз очиб юмгунингча бажо келтираман,-дебди. Шунда ёш баҳодир:

-Дўстим бетоб. Уни «Оби ҳаёт» билангина даволаш мумкин экан, шунга тез етказиб қўйсанг,-деб илтимос қилибди. Дев баҳодирни устига миндирибди-да, яшиндай чакнаб, бўрондай увиллаб, селдай хайқириб, қўхикоф сари йўлга равона бўлибди.

Халқ наздида айтилиши оддийгина, аммо олам-олам маънони англатувчи «Ассалому алайкум» сўзи шундай улуғворки, бу сўзнинг қудрати олдида ҳайбатли девлар ҳам, ваҳший ҳайвонлар ҳам ёвуз жодугарлар ҳам таслим бўладилар.

Салом

Толиб Йўлдош

Салом билан бошланар,
Билсанг одоб ва ахлоқ.
Салом билан бегона,
Бўлар тезда дўст-иноқ.

Салом, ассалом минг-минг,
Сўзлар ичра дурдона.

Салом ҳар бир боланинг,
Одобидан нишона.

Салом

Йўл устида учраган
Кишига берсанг салом,
Алик олиб аввали
Сўнгра дер: раҳмат болам.
Саломсиз ўтсанг агар,
Шўрлик соқов экан, дер.
Тилинг бўлгач, албатта,
Катталарга салом бер.

Мақоллар

Одобнинг боши - Салом.
Аввал салом - кейин калом.
Одоб бошдан, ниҳол ёшдан.
Одобни беодобдан ўрган.

2-мавзу: «Ота- онага ҳурмат»

Кечиринг, ойижон!

Ҳикоя

Аҳмаджон кўчада ўртоқлари билан ўйнаб қолиб, уйга кеч қайтди. Онаси ташвишланиб ўтирган экан. У онасининг ҳолатини кўриб ҳижолат бўлди ва :

-Ойижон, мени кечиринг, энди бундай қилмайман,-деди. Онасининг чехраси бироз ёзилди ва:

-Аҳмаджон, сен ақлли боласан, мен сенга ишонаман,- деди.

ДИЛБАР

(Ҳикоя)

К.Раҳим

Икки юзи кип-қизил, дўмбоққина Дилбар уйнинг ўртасига ўтириб олиб, қайчи билан рангли қоғозни кийиб, қўғирчоғига қўйлақ қилиб ўтирар эди. Дилбар стол устидан қўғирчоғини олиш учун ўрнидан турган эди, бирдан этагига йиғиб ўтирган майда қийқинди қоғозлар ерга сочилиб кетди. Уйга ёзилган гилам ифлос бўлди. Дилбар дарров катта-катта қоғозларни териб олдида, йўлакда турган супургини олиб уйнинг бошидан тозалаб супуришга тушди.

– Ўх-хў, она қиз деган шундай бўлсин-да. Ўзи менинг оппоқ қизим, ширин қизим, ақлли қизим катта бўлиб уй супурадиган қиз бўлиб қолибди-ку, - деди қизига, қўлида бир даста коса кўтариб кириб келган Саломат опа. Супургини икки қўли билан маҳкам ушлаб, энгашиб жон жаҳди билан супураётган Дилбар ялт этиб онасига қаради-да:

– Ойи бу супургингиз ёмон экан. Одамни чарчатыпти, менга яхши, кичкина супурги олиб келиб беринг, - деди.

– Хўп бўлади, оппоқ қизим, - деди. Саломат опа қўлидаги косаларни шкафга қўя туриб.

– Ойи, ўзингизга ҳам яхшисини олиб келасизми? Бу ёмонку, сизни ҳам чарчатиб қўймайдими?

– Чарчатади қизим. Мана, супуриш шунақа қийин бўлади, шунинг учун булғатмагин, деб сени урушаманда, - деди Дилбарга тикилиб турган Саломат опа.

– Энди ҳеч ифлос қилмайман, супурги олиб келиб берсангиз, ҳар куни ўзим супураман. Боғча опамиз ҳам онангизга ёрдам Беринг, деганлар.

– Хўп қизим, эртага олиб келиб бераман, - деди қизини эркалатиб Саломат опа.

Эртаси куни Саломат опа Дилбарга кичкинагина, чиройли, кип-қизил супурги олиб келиб берди. Дилбар энди ҳар куни эрталаб уйни супуради. У жуда озода қиз, ўртоқлари билан ўйнаганда ҳам тўполон қилмай, уйни ифлос қилмай, ўйнайди. Чунки у супуришнинг кадрига етади.

Ота-она – икки сўз,
Бири қошу бири кўз.
Бир-биридан қимматли,
Меҳри дарё, ҳимматли.
Улар ўзин ўйламас,
Фарзанди соғ бўлса, бас.
Гоҳ йиқилиб турса ҳам,
Гоҳи йиғлаб қулса ҳам,
Ҳаммасига чидарлар,
Булар кўша чинорлар.

Мақоллар

Ибратли бола элга манзур.
Она билан бола гул билан лола.

Ойиҷоним

Қ.Мухаммадий

Укам ётганда доим,
Алла айтади ойим.
Ухла, қўзим аллаё,
Шакар сўзим аллаё.
Алла айтади ойим,
қўшиқлари мулойим.
Оббо қилгин, аллаё!
Ухлаб қолгин, аллаё!

3-мавзу: «Бизнинг оила»

Жажжи Тошхон

Дўстжон Матжон

Уйимизда тўрттамиз,
Энг кичиги биттамиз.
Бу мен, қувноқ Тошхонман,
Энди бешдан ошганман.

Ўсмоқда бўй-кокилим,
Шириндир бийрон тилим.

Эгизаклар

Захро билан ойиси
Кўришарлар қиш ғамин.
Сабзавотдан консерва,
Тайёрлашар тинмайин.
-Зафар!- қичқирди Захро,-
Кел, помидор саралаш,
-Майли,-деди у,- дадамга,
Сен ёғочни аралаш.

Яхши бўл деб

Т.Йўлдош

-Яхши бўл,-деб, эркалаб
Ойим мени суярлар
Шўхлик қилсам оғриниб,
Ичларидан куярлар.

-Боласан-да,-дейдилар.
Ўзим ўйлаб қоламан.

Айтганларин қилай деб,
Йўлда ўйнаб қоламан.

Эсли бола

Улуғбек-чи ойисин,
Дардманлигин билади.
Конфетга пул унган кун,
Дори олиб келади.
Ўртоқлари доим қанд
Олдиришга уринар,
У дер: -йўқ, йўқ, касалманд,
Ойим қандай ширинлар.

Эргаш Ёндош

Мақоллар

Бола азиз, одоби ундан азиз.
Болалик уй бозор - боласиз уй мозор.
Давлатинг - ота-онанг.
Тотув турмуш - узок умр.

4-мавзу: «Буви-буважонларимиз»

ҲОЗИР, БУВИЖОН (Ҳикоя)

Я. Саъдуллаева

Дилбар мактабидан келди-ю, апил-тапил чойини ичди. Стол устини наридан-бери йиғиштирган бўлиб, кўчага югурди.

- Қаёққа, қизим? – сўради Малика хола набирасининг индамай кетиш одатини билгани учун.
- Ҳозир, бувижон, - деди, кўча эшикка яқинлаша туриб Дилбар.

Бувижониси орқасидан: «Тезроқ кел!» - деб қолди ва чала артилган стол устини бошқатдан артди. Кейин эринибгина ёғатган қордан оқариб қолган йўлкани супуриб қўйди. Крандан сув бураб, пакирларни тўлдирди, ошхонага элтди. «Болам тушмагур-эй, кап-катта бўлиб қолди-ю, нима қиларкин билиб-билиб иш қила қолса! Ҳатто, овқат еган идишини ҳам ювмайди. «Ҳозир» дейди-ю, лип этиб ғойиб бўлади», - деди ўзига ўзи.

Малика хола нақшинкор дарвозадан кўчага қаради ва набирасини чақирди:

- Дилбархон, хой, Дилбархон!

Дилбар бир қаради-ю: «Ҳозир, бувижон!» - деб яна ўйинга тутинди.

- Кела қол, ёрдамлашиб юбор, қизим! – деди Малика хола ялингансимон. Бу сўзлар Дилбарнинг қулоғига кирдими-йўқми, ҳар қалай у бувисининг гапини жавобсиз қолдирмади:

- Ҳозир, бувижон!

Малика хола ҳовлисига кириб кетди. Ертўладан картошка, пиёз олиб чиқди. Ун элади. Хамир қорди. Хамирни келини келганда қилса ҳам бўларди-ю, уни аяди. Ахир Дилбарнинг ойиси ишдан чарчаб келади-да.

Орадан анча-мунча вақт ўтди. «Ҳозир», деган қизчадан ҳамон дарак йўқ.

Малика хола яна кўча эшигидан мўралади. Тавба, Дилбар қаёққа кетдийкин? Болалар ҳам сийраклашиб қолишибди. Малика хола болалардан сўради. «Ўлаларникига кетди», - дейишди. «Чақириб бера қол, болам», - деди Малика хола улардан бирига. Бола югуриб бордию, югуриб келди. «Ҳозир», дедилар.

Малика хола чиқиб қолар, деб кутиб турди... Чикмади. Орадан анча маҳал ўтгач, кўлидаги кўғирчоқнинг рўмолини тўғрилаб, битта-битта қадам босиб, Дилбар билан ўртоғи кела бошлади. Ошхона олдидан ўтиб кетаётган эди, бувиси: «Кела қол, қизим, картошка артиб юбор», - деди хафа бўлаётганини яширишга уриниб.

–Ҳозир, бувижон! Шундай деди-ю, Дилбар ўртоғини бошлаб уйга кириб кетди. Ўртоғиникидан олиб чиққан қўғирчоқни каравотига ётқизди, устига оқ чойшаб ёпди. Қулоғига яна бувисининг овози чалинди. Майингина қилиб: «Ҳозир, бувижон!» - деди.

Болалар, Дилбарнинг хатти-ҳаракатларини сиз қандай баҳолайсиз? Ўзингизни катталар чақиришганида «лаббай» деб олдиларига борасизми? Ёки...

БУВИЖОНИМ, БУВИЖОН

Пўлат Мўмин

Оқ пахтадай сочингиз,	Сўзларингиз хўп қизиқ,
Омон бўлсин бошингиз.	Юзингиз нега чизиқ?
Айта қолинг бувижон	Ачомласам, бувижон,
Ҳозир қанча ёшингиз?	Бағрингиз мунча иссиқ?

Дадамларни боққансиз,
Ойимларга ёққансиз.
Топишмоғу эртакка

Бувижоним чаққонсиз.

Бувим

Й. Сулаймон

Бувижоним қарилар,
Хатто юздан нарилар,
Йўқлаган онларида,
Доим мен ёнларида.
Сув деса, сув тутаман,
Сўзларини кутаман.

Мақоллар

Каттага ҳурмат-кичikka иззат.
Ёшга - хизмат, кексага ҳурмат.
Дуо олган омондир, қарғиш олган ёмондир.
Ёш келса ишга, қари келса ошга.

5-мавзу: «Ака-ука, опа-сингилларга ҳурмат»

Инсоннинг қадр-қимматига ота-боболаримиз тўғри ва ҳаққоний баҳо беради.

Ҳурмат, иззат-икром юксак одоб намунаси бўлиб, унинг замирида меҳр ётади. Барча инсонларни баробар яхши кўриш, кўнглига яқин ола билиш ҳурмат деган олий фазилатга етаклайди.

Халқимизда: “Ҳурмат қилсанг, ҳурмат кўрасан”, деган нақл бор. Шундай экан, доимо қўлимиздан келганича бир-биримизни ҳурмат қилиб, ўтган хато ва камчиликларимизни кечириб юборишликка ҳаракат қилмоғимиз зарур.

“Каттага ҳурмат, кичikka иззат” деганда, ота-она, ака-ука, опа- сингил, қариндошлар, қариялар, устозларга бўлган ҳурмат тушунилади.

Ҳар бир инсон учун отадан улуг ва қадрдон, онадан меҳрибон ва яқин киши йўқ. Ота-она буюк зотлардир. Уларга меҳрибон бўлинг. Уй-рўзғор ишлари, ҳовли-жойларни тартибга келтириш, супуриш-сидириш, нонушта, тушлик, кечки овқат тайёрлаш, нон, сомса ёпиш, ҳар хил пишириқлар пишириш, томорқадаги экин-текин, мол-ҳолларга қараш, укаларни боқишда уларга кўмаклашинг, панд-насихатларига қулоқ солинг, уларни ранжитадиган ишлардан ўзингизни тийинг, ахлоқли, одобли бўлинг, ота-онангизга раҳмат ёғдирадиган ишлар қилинг.

Оилада ака-ука, опа-сингиллар бир-бирларини сийлашлари, қарияларнинг сўзларига кулоқ солиб, берган панд-насихатларига амал қилишлари, уларнинг хизматларида бўлиб, улар ҳурматини жойига қўйиб дуоларини олишлари лозим бўлади.

Шеърлар

БИЛМАЙ ҚОЛИБ (Ҳикоя)

А.Ирисов

Райхон ёнғоқ чақиб еди-да, пўчоғини оёқ, остига ташлади. Акаси Бахтиёр чопиб чиққан эди, у ёнғоқ пўчоғини босиб олди, пўчоқ оёғига кириб қонатди. Бахтиёр йиғлади. Бахтиёрга қўшилиб Райхон ҳам йиғлади. Чунки у акасининг оёғи оғриётганига раҳми келиб кетди. Унга ёрдам бергиси келар эди-ю, лекин қўлидан келмас эди.

Ака-сингил

Бизлар ака-сингилмиз,
Доим очиқ кўнгилмиз.
Урушмасдан юрамиз,
Доим аҳил инокмиз.
Шунинг учун кувноқмиз.

Қайсар бола

Сафо Очил

Ху капалак, негадир шоша,
қочар ҳалак, ўтлоқлар оша.
Кўтардику укам машмаша,
Тутиб бер деб, қилди ҳарҳаша.
Кетдим дарҳол, елиб-югуриб,
Капалакни излаб, қидириб.

Муғомбир

Боғчасига элтардим,
Укамнинг қўлин олиб.
-Велосипедга ўхшаб,
Чопайми?-деди Толиб.
-Майли,-дедим. Ғизиллаб,
Сўқмоқчадан йўл олди,
Бир оз чопиб «ух» дея,
Ўтириб қовоқ солди.
Ҳайрон бўлдим,
-Укажон.
Нега ўтириб қолдинг?
-«Дами чикди» оёқнинг,
Энди кўтариб олинг.

Кўшоқвойнинг ҳиммати (Ф.Мусаёнов)

Кўшоқвой битта қизиқ китоб ўқиб қолди. Унда Анвар деган бола укасини жуда яхши кўриши, доим овутиб, ўйнатиб юриши ёзилган экан. Ҳикоя Кўшоқвойга жуда ёқиб тушди. У ҳам ўша Анвар деган болага ўхшаб укасига бир яхшилик қилмоқчи бўлди. Нима яхшилик қилсам экан, деб роса ўйлади. Охири, укаси Парпини чақирди-да:

-Ҳозир сенга қайиқча ясаб бераман,-деди.

-Ростданми, ясаб беринг,-деди Парпи хурсанд бўлиб.

Қўшоқвой қоғоздан қайиқча ясай бошлади. Парпи акасининг ишига ҳайрон бўлиб, қараб турди, секинчи ичига сиғмай:

-Қачон битади, ака, қачон битади?-деб кетма-кет тихирлик қилаверди.

-Бижирлайвериб, халакит бермасанг, тез битади,-деб кулди Қўшоқвой.

Ниҳоят, қайиқча битди. Парпи икки қўллаб қайиқчага ёпишган эди, Қўшоқвой уни тўхтатди:

-Шошма, олдин мен ўзим оқизиб кўрайчи, қандай чиққан экан.

Ака-ука ариқ бўйига боришди. Қўшоқвой қайиқчани сувга авайлаб қўйди.

қайиқча сув юзида тебраниб, сузиб кетди. Парпи унинг кетидан қичқирганича югурди. Қўшоқвой ҳам укасининг кетидан эргашиди. Ариқ қўшни ҳовлига чиқиб кетадиган жойда қўшоқвой қайиқчани тутиб олди.

-Энди менга беринг!-деди Парпи акасига.

-Тўхта, олдин ўрганиб ол,-деди Қўшоқвой.

Ариқ бошига бориб, қайиқчани яна оқизди. қайиқча майда тўлқинлар устида сакрай-сакрай сузиб кетди, девор тагига етганда уни Қўшоқвой яна ушлаб олди.

-Энди бера қолинг, мен ҳам битта оқизай,-ялинди Парпи, ўзингиз айтдингиз-ку, сенга ясаб бераман, деб.

-Ҳовлиқмасанг-чи, -укасини жеркиб берди ўйинга қизиқиб кетган Қўшоқвой. -Сен билмайсан, чўктириб юборасан. Олдин яхшилиб қараб, ўрганиб ол, деяпман-ку!

Қўшоқвой қайиқчани бу гал ҳам ўзи оқизди. Парпи бир четда кузатиб турди. қайиқча сув бетида қалқиб-қалқиб борарди. Шу пайт у ариқ лабида ўсиб ётган ёввойи ўтга урилиб, ағдарилди, ичига сув тўлдида, қоғози ивиб, чўкиб кетди.

-Вой, аттанг,-деб юборди. Парпи кўзларини жавдиратиб.

-Қўявер, хафа бўлма,-деди Қўшоқвой жилмайиб,-сенга бошқасини ясаб бераман.

-Керак эмас,-деди Парпи ковоғини солиб,-унисини ҳам ўзингиз ўйнаб, чўктирворасиз.

Мақоллар

Оға-ининг омон бўлса, одам тегмас,
Косов сопинг узун бўлса, қўлинг куймас.

Оға-ининг тотув бўлса, от кўп,
Опа-синглинг тотув бўлса, ош кўп.

Онангни кафтингда тутсанг,
Синглингни кифтингда тут.

6-мавзу: «Қиз болаларга хос фазилатлар»

ТЎЛАБ БЕР

(Ҳикоя)

Фарҳод Мусажонов

Марҳамат опа Салимани ювиб-тараб, янги кийимларини кийгизди.

- Бугун сени меҳмонга олиб бораман, уларнинг сен тенги Шахло деган қизи бор, бирга ўйнайсизлар, - деди.

Салима ўзида йўқ хурсанд бўлиб кетди. Қутичани очиб, ўзи тиккан каштани олди.

- Шахлога бераман, – деди ойисига қараб.

Она-бола отланиб, йўлга тушишди.

Уй эгалари, меҳмонларни жуда яхши кутиб олдилар. Салима Шахлога совғасини берди. Шундан кейин иккала қизалоқ бирпасда иноқ бўлиб кетишди.

Катталар ўзлари билан ўзлари овора эдилар. Салима билан Шахло ҳовлига чиқиб, олдин қувлашмачоқ ўйнашди. Кейин бир-бирларига ёд биладиган шеърларини айтиб беришди.

- Кел боғча-боғча ўйнаймиз, - деб қолди Шахло.

- Бўпти. – деди Салима. - Қўғирчоқни қаердан оламиз?

Шахло уйдан катта қўғирчоқ олиб чиқди.

- Мен мураббий бўламан, - деди Шахло.

- А, мен доктор бўламан, - деди Салима.

Дугоналар кўғирчоқни чўмилтиришди, кийинтиришди. Овқатдан кейин ётқизиб ухлатишди. Иннакейин давра қуриб, ўйинга тушишди. Салима кўғирчоқни бағрига босиб айланаётган эди, қоқилиб йиқилиб тушди, тагида қолган кўғирчоқ пачақ-пачақ бўлиб кетди. Шахло кўрди-ю, додлаб йиғлаб юборди.

- Тўлаб бер ҳозир, тўлаб бер кўғирчоғимни, - деб ер депсиниб қичқирди у.

Тиззалари шилиниб кетган Салима оғриқни ҳам унутиб, довдираб қолди. Шахло ҳамон тинмасдан уввос кўтарарди. Салима нима қилишини билмай, чўнтақларини кавлади, ўйинчоқ соати бор экан. Шахлога узатди.

- Кўғирчоқнинг ўрнига шуни ола қол.

- Керак эмас. Шахло соатни улоқтириб ташлади.

- Кўғирчоғимни тўлаб бер! Тўлаб бер, деяпман сенга! – у шанғиллаб ҳовлини бошига кўтарди.

Шовқинга оналари югуриб чиқишди. Воқеани эшитиб, Шахлони овутмоқчи бўлишди. Шахло эса баттар қилди. Ерга думалаб йиғлади. «Конфет берамиз, бундан бошқа яхшироқ кўғирчоқ олиб берамиз», - дейишса ҳам, кўнмади. Салима бошини кўтаролмай, ерга тикилганича қолди.

Шахло роса додлади. Охири ойиси бир амаллаб тинчитди.

Шундан кейин Салима билан ойиси меҳмонда яна бир пас ўтиришди. Салимани қанча зўрлашса ҳам, ҳеч нарса ея олмади.

«Кетамиз ойижон», - дея суркалаверди.

Кейин Салима ва ойиси мезбонлар билан хайрлашиб, уйларига қайтишди. Йўлда кетаётганларида Салима иккала кўзида жикқа ёш, ойисига термилиб:

– Ойижон, энди ҳеч меҳмонга бормаيمان, – деди.

ЯЛПИЗ

(Ҳикоя)

Нурҳон Раимова

Зебо боғчадан келиши билан ойиси:

– Қизим, ялпиз териб келсангчи, кўк сомса қилиб берардим, - деди.

Зебо саватчасини олиб, кўчага чикди. Ариқ лабига борди. Энди ялпиз тера бошлаган эди, дугонаси Дилдора келиб қолди:

– Нима қилаяпсан? – деб сўради у.

– Ялпиз теряпман, кел, бирга терамиз.

– Ҳо, кўлим кир бўлиб қолсинми?!

Сал нарироқда ариқдан сув олаётган аёл уларнинг гапини эшитиб қолди. Пақирни ерга қўйди-да, яқин келди.

– Айланай, қизим, ялпиз теряпсанми? – деди Зебога ва саватчадан ялпиз олиб кўзига суртди. Баҳор қандай яхши-я!

Зебо суюниб кетди.

(Айтингчи, болалар Зебо нега суюнди?)

ҚАНДАЙ ЯХШИ

Кавсар Турдиева

Ойимга ҳам, дадамга ҳам	Қани ҳамма шундай қилса,
Доим кулиб боқаман,	Юрмаса қовоқ уюб.
Ойимга ҳам, дадамга ҳам	Одамлар ҳам бир-бирига
Жуда-жуда ёқаман.	Фақат кулиб қарашса.
Йўлдан ўтган кишиларга	Соз бўларди, жанжаллашган
Салом бераман кулиб.	Амакилар ярашса.

Дастёр дегани нима?

Савол берар Наима:

-Дастёр дегани нима?

Сўзни йиғиб фикримга,

Уқдираман синглимга:

-Уй ишига ярашган,

Ойисига қарашган,
Укасини овутган,
Режа билан иш тутган
Ақлли қиз, лобар қиз-
Дейилади дастёр қиз.

7-мавзу: «Тозалик - бу саломатлик»

Мақоллар Соғлиғинг - бойлигинг. Соғ бўлай десанг озода бўл!	Озода Ш.Саъдулла Жажжигина Озода, Энди учта ёши. Ҳавас қилгудай тоза, Озоданинг уст-боши. Сочларини тарайди, Силлиқ қилиб эрталаб. Синглисига қарайди, Ўргатади битталаб.
Сочик З.Комилов Кир бўлса кўлу-юзим, Ювиб артаман ўзим. Миннатдорман, очиги, Сендан оппоқ сочиғим.	

8-мавзу: Қўлни ювиш

Болаларга қўл ювиш қондасини амалий кўрсатиш.

1. Қўлни ювишда аввало қўйлак енглари ҳўл бўлмаслиги учун енгларни шимариб олиш керак.
2. Қўлларини намлаб олиш ва совунни кўпиртириб олиб кафтларни бир-бирига яхшилаб ишқалаш керак. Ўнг кафт билан чап қўлнинг устини ишқалаш ва аксинча.
3. Кафтларни бир-бирига ишқалаш, бунда қўлнинг бармоқларини бир-бирига чирмаштириш.
4. Бармоқларнинг устини бошқа қўлнинг кафтига ишқалаш, бунда бармоқларни қулф қилиб бирлаштириш.
5. Чап қўлнинг катта бармоғини ўнг қўлнинг кафти билан айланма ҳаракат қилиб ишқалаш ва аксинча.
6. Чап кафтни ўнг қўлнинг бирлаштирилган бармоқлари билан орқага ва олдинга айланма ҳаракат қилган ҳолда ишқалаш ва аксинча
7. Қўлни чайишда ҳам бармоқларни яхшилаб ишқалаб чайиш.
8. Қўлларда совун кўпиғи қолмаслиги керак. Чайиб бўлгач қўл қуригунча сочикқа артиш.

9-мавзу: Тиш ювиш

Болаларга тиш ювиш қондасини амалий кўрсатиш.

1. Барча тишларни ташқи юзаларини милкдан тишнинг четига қараб тозалаш.
2. Барча тишларни ички юзасини милкдан тишнинг четига қараб тозалаш.
3. Ҳар бир тишни чайновчи юзасини тозалаш.
4. Олдинги томондан юқори ва пастки тишларнинг ички юзаларини тозалаш.

10-мавзу: «Кийиниш одоби»

Чевар бўламан

Т.Ниёз.

Эгнимдаги атласим,
Ойим тикиб бердилар.
Ҳамма дугоналарим,
Бир-бир келиб кўрдилар.
Чеварлар-ку дейишди,
Ойимни улар бари.

11-мавзу: «Дастурхон одоби»

Араз

Ёқимли ҳид чиқиб турган ошхонага кирган Чарос:

-Ойи, бугун нима овқат?-деб сўради.

-Қовурма, қизим.

-Э, қовурма емайман,-деди у чақалоқдек лабларини чўччайтириб.

-Нима ейсан бўлмаса?-сўради онаси жиғибийрон бўлиб,-ҳар куни шу аҳвол: палов қилсам, «сутли ош ичаман», дейсан, сутли ош қилсам, «карам шўрва» дейсан, қанақа қизсан ўзинг? Бор, емасанг ема! Чарос онасидан анчадан бери бунақа аччиқ гап эшитмагани учун анграйиб қолди, сўнг оёқларини тапиллатиб йиғлай бошлади.

-Йиғлама, бўлди,-онаси жеркиб берди. Чарос кўзлари қизариб югурганича хонасига кирдида, ўзини ёстикқа ташлаб тумтайиб олди.

Орадан бир оз вақт ўтгач, онаси билан дадаси уни овқатга чақиришди, лекин Чарос овқатга келмади, аразлаб ётаверди. Бир пайт Чарос кўзларини очди, чироқ ўчган, ошхона, меҳмонхона ҳам қоронғи. Унинг қорни очқади, аввалига нима қилишини билмади, ўрнидан туриб ўтирди-да, ўйланиб қолди. У ошхонага кирди, стул устига чиқиб чироқни ёқди, саватни қараса, нон йўқ. У нима қилишини билмай чойнакни кўтариб кўрди, чойнак ҳам бўм-бўш эди, охири бориб қозонни қопқоғини кўтарди, «ҳеч нарса қолдиришмабди-ку, энди нима қиламан, қорним бирам таталаптики, қанийди, озгина бўлсаям қовурмадан бўлса, мазза қилиб еб олардим, қовурма ҳам ширин-ку, ҳа, ширин». Чарос ошхона ўртасида ҳайкалдек туриб қолди, уф тортди, кўзларини юлиб очди қорни хуштак чалгандек бўлди, ўртоқларига ҳаваси келиб кўзларидан ёш қуюлиб, полга томди. «Оч ётавераманми, ойижон, кечиринг, энди сираям аразламайман»-у эндигина бақариб юбормоқчи бўлганда, ошхонанинг эшиги очилиб онаси кўринди:

-Ҳа, қизим, бу ерда нима қилиб турибсан?

Чарос онасини маҳкам кучоқлади.

-Ойижон, энди...энди сираям, - у гапини давом эттиролмай йиғлаб юборди.

Кулча нон

Т.Ортиқхўжаев

Нон ёпганда менинг ойим,
Кичик кулча ёпар доим.
Кулча жуда маззали,
Седанали, жиззали.
Еган сайин егим келар,
«Раҳмат ойи», дегим келар.

Одоб

Ю.Толипов

Кўйилди дастурхонга
Чинни лаганда палов,
Қўл узатди Шодивой
Биринчи бўлиб дарров

Шодивойнинг иши тўғрими?

Офтоб чикди оламга

Офтоб чикди оламга,
Югуриб бордим холамга:
-Хола, хола кулча бер!
Холам деди: Ўтин тер.
Кейин югурдим қирга,
Ўртоғим билан бирга.
Ўтин тердик бир кучоқ,
Билмадим сира чарчоқ.
Холам қордилар ҳамир,
Кулча ёпди бир тандир.
Бизга кулча бердилар,
Пешонамиздан ўпдилар.

МЕҲМОН

Толиб Йўлдош

Эшигимиз тақилласа,
Деймиз: – Меҳмон!
Ҳозирданоқ меҳмонларга
Биз – меҳрибон.
Дастурхонни ясатамиз:
«Олинг-олинг!»
Кеч кирса-ку, жилдирмаймиз:
– Ётиб қолинг.
Бизнинг уйдан доим меҳмон
Армайди.
Бағри очик кишилар ҳеч

Мақоллар

Нон - асли дон.
Нон мўллиги - эл тўқлиги.
Нон емоқчи бўлсанг,
Ўтин ташишдан эринма!

12-мавзу: «Ширинсўз бўлиш»

Ибн Сино ҳақида ҳикоят

Ибн Сино: «Берган дорим шифо бўлади десанг, хато қиласан. Даво, аввало, ширин тил, хушмуомала, кулгу-табассум билан қилинади. Бемор қўпол бўлса, табиб мулойим бўлиши, бемор заҳар бўлса, табиб ширинзабон бўлиши, бемор ноумид бўлса, табиб умидли бўлиши, бемор ҳўмрайса, табиб кулиши керак. Табибда шулар бўлмаса, у табиб эмас, балки ўлимни яқинлаштирувчи бир кимсадир», деган экан.

Ялпиз

Зебо боғчадан келиши билан ойиси:
-Қизим, ялпиз териб келсангчи, кўк сомса қилиб берардим,-деди.
Зебо саватчасини олиб, кўчага чиқди. Ариқ лабига борди. Энди ялпиз тера бошлаган эди, дугонаси Дилдора келиб қолди.
-Нима қияпсан?-деб сўради у.
-Ялпиз теряпман, кел, бирга терамиз.
-Ҳо, кўлим кир бўлиб қолсинми?!

Сал нарироқда ариқдан сув олаётган аёл уларнинг гапини эшитиб қолди. Пақирни ерга қўйди-да, яқин келди.

-Айланай, қизим, ялпиз теряпсанми?-деди Зебога ва саватчадан ялпиз олиб кўзига суртди. - Баҳор қандай яхши-я!

Зебо суюниб кетди...

Одоб нима

Т.Йўлдош

Одоб ўзи - бир сўз, лекин
Айтаверсак тури кўп
Катта бир сўз деганида,
Дарров десак: -Лаббай, хўп
Ва бажарсак биз уларнинг
Айтганларин шу замон
Шунинг ўзи бир одобдир,
Одобсизлик - бу ёмон.

Кандай яхши

Ойимга ҳам, дадамга ҳам
Доим кулиб боқаман.
Ойимга ҳам, дадамга ҳам
Жуда-жуда ёқаман.
Йўлдан ўтган кишиларга
Салом бераман кулиб.
қани ҳамма шундай қилса,
Юрмаса қовоқ уюб.
Одамлар ҳам бир-бирига
Фақат кулиб қарашса
Соз бўларди, жанжаллашган
Амакилар ярашса.

Яхши сўз

Т.Йўлдош

Гапирганда «сизлаб» гапир,
«Сен», «сан» лама.
Ҳаммани ҳам сен ўзингга
Тенг санама.
Катта-кичик деган ахир
Сўзимиз бор.
Қаршимизда ким турибди,
Кўзимиз бор.
Ҳурмат деган гап бор элда,
Ёдингда тут.

Пала-партиш сўз айтишни,
Дарҳол унут.

Мақоллар

Сўзлаганинг кумуш бўлса, сукут қилганинг олтин.
Аввал ўйла , кейин сўйла.
Тил бор, бол келтирар,
Тил бор, бало келтирар.
Тил яхшиси бор этар,
Тил ёмони хор этар.
Тиғ жароҳати битар,
Тил жароҳати битмас.

13-мавзу: «Ўртоқ бўлиш одоби»

Яхшилик ерда қолмас

Бир ари сув устида учиб борар эди. Бирдан сувга йиқилиб кетди. қанотлари ҳўл бўлиб, учарга кучи етмади. Буни кабутар кўриб, арига раҳми келди, дархол бир чўпни тишлаб, сувга ташлади. Бечора ари бу чўпни кема қилиб, сув балосидан қутулди.

Орадан кўп ўтмади. Бир бола тузоқ кўйиб, кабутарни тутмоқчи бўлди. Ари буни кўрган замон келиб, боланинг қулоғини чақди. Бола қулоғининг алаmidан тузоқни ташлаб, қулоғини ушлади. Кабутар вақтни ғанимат билиб, учиб кетиб, тутқунликдан қутулди.

Ёлғон дўст А. Авлоний

Бир вақт икки киши дўст бўлиб сафарга чиқишар эди. Бир тоғ ичидан кетиб борганларида узоғдан бир йўлбарсни кўрмишлар. Дўстларнинг бири дархол югуриб, бир дарахт устига чиқибди.

Иккинчиси шошилиб қолиб, нима қилишини билмай, ерга чўзилиб, ўлганга ўхшатиб ётибди. Йўлбарс келиб, искаб-искаб ўлик гумон қилиб, қайтиб кетибди. Ўртоғи дарахтдан тушиб:

- Биродар, йўлбарс қулоғингга нима деб сўзлаб кетди,-деб сўрабди. Йўлдоши:

- Оҳ, дўстим, Шодлигингда ўртоқ бўлиб, ғам вақтингда ташлаб қочадиган номард кишилар ила йўлдош бўлма! деб сўзлаб кетди,-деб жавоб берибди.

Мақоллар

Яхшини, ёмонни кунда сина.

Дўстлик синовда билинади.

Дўст бошингга иш тушганда билинади.

Мерган овда, ботир ёвда билинар.

Дўст - дўстнинг ойнаси,

Дўст минг бўлса ҳам оз.

Душман бир бўлса ҳам кўп,

Дўстлик барча бойлиқдан афзал.

14-мавзу: «Дўстлик ҳақида»

Гул ўстиролмаган бола (Корейс халқ эртаги)

Кадим замонда бир мамлакатга донишманд ва бахтли бир подшо ҳукмронлик қилган экан. Унинг кайфини фақат қарилугу, бефарзандлик бузар экан, холос. Кунлардан бир куни подшо: “Мамлакатдаги энг виждонли болани топиб, уни ўзимга ўғил қилиб олсам”, деб ўйлабди. У ҳамма болаларга гул уруғи улашишни буюрибди-да:

- Кимки шу уруғдан энг чиройли гул етиштирса, у менинг ўғлим ёки қизим бўлади,-деб эълон қилибди.

Ҳамма болалар уруғни экиб, эрталаб ва кечқурун суғоришибди.

Қобил деган бола ҳам уруғни экиб, роса парвариш қилибди. Лекин ўн кун-ўн беш кун, бир ой ўтса ҳамки, гултувакка экилган уруғ қилт этмасмиш. “Бу қанақаси бўлди?”-деб хайрон бўлибди Қобил ва онасидан сўрабди:

- Нега мен экан уруғ униб чиқмаяпти? Онаси ҳам шундан ташвишланиб юрган экан:

- Тупроғини янгилаб кўрчи,-дебди.

Қобил гултувакдаги тупроқни алмаштирибди. Бу сафар ҳам уруғ кўкармабди.

Подшо гулларни кўрадиган кун етиб келибди. Кўпгина болалар ясанишиб, тувакда ўзлари ўстирган гулларни кўтариб йўлга чиқишибди. Уларнинг ҳаммаси валиаҳд, шахзода бўлиш орзусида экан. Хўш, кейин нима бўлибди, денг? Негадир қирол гулларга қараб ҳамма болаларнинг олдидан ўтиб кетаверибди. Унинг чехрасида шодлиқнинг учқуни ҳам кўринмабди.

Иттифоқо у бир уйнинг олдидан бўш гултувак кўтариб йиғлаб турган Қобилни кўриб қолибди. Подшо ўша болани чақириб келишни буюрибди.

-Нима учун сен бўш гултувак ушлаб турибсан?-деб сўрабди у.

Қобил пиқ-пиқ йиғлаб, кунлардан бир куни бировнинг боғидан эгасига билдирмасдан олма узганини, шунинг учун бўлса керак, қанча уринса ҳам уруғни ундира олмаганини гапириб берибди.

Бу гапни эшитган подшо Қобилни кўтариб олибди-да:

- Мана менинг пок виждонли ўғлим,-дебди. Одамлар орасида ғовур-ғувур бошланибди.

- Подшо нима учун гултуваги бўш болани ўғил қилиб олди?

Шунда Подшо тушунтириб берибди:

- Эй, ҳалойиқ, мен болаларга улашган гул уруғи қайнатилган эди.

Шундан кейин одамлар подшонинг фикрини маъқуллашибди. Ранг-баранг гуллар кўтариб турган болаларнинг юзлари уялганларидан кип-қизариб кетибди. Чунки уларнинг ҳаммаси бошқа гул уруғи топиб экан эканлар-да.

Мақоллар

Аввал ўйла, кейин сўйла.

Айбига иқдор – мард киши, яширмоқ - қўрқоқ иши.

Бошинга қилич келса ҳам, тўғри сўйла

Тили тўғрининг дили тўғри. Тили тўғрининг йўли тўғри.

Ёлғон уялтирар, рост суюнтирар.

Ёлғончининг рост сўзи ҳам ёлғон.

15-мавзу: «Ёлғончилик ёмон одат»

Шер билан Дуррож

А.Навоий

Бир ўрмонда Шер билан Дуррож яшар экан. Шер Дуррож билан дўстлашмоқчи бўлибди ва унга

- кел, шу ўрмонда дўст бўлиб бирга яшаймиз. Сен ашулалар айтиб, мени хурсанд қиласан.

Бирор кимса сени хафа қилса, мен ҳамма вақт сенга ёрдам бераман,-деди.

-Хўп. Кел, дўст бўламиз,-дебди Дуррож.

Кунлардан бир куни Дуррож:

-мен тузоққа тушдим, ёрдам бер!-деб Шерни ёрдамга чақирибди.

Шер ёрдам бериш учун келибди. қараса, Дуррож уни алдаб, ёлғон гапирган экан. Аслида у ҳеч қандай тузоққа тушмаган экан. Шер дўстидан жуда хафа бўлибди.

- Ёлғон сўзламагин, ёлғончи эл олдида уялиб қолади,-дебди. Аммо Дуррож Шернинг гапига қулоқ солмабди, ёлғончилигини алдашини кўймабди.

Кунлардан бир куни Дуррож ростдан овчи қўйган тузоққа тушиб қолибди.

- Дод! Мени тутиб олдилар! Ёрдам бер!-деб яна Шерни чақирибди.

Шер уни овозини эшитса ҳам, «Ҳар галгидек бу гал ҳам мени алдаётгандир» деб ўйлаб ёрдам беришга бормабди. Шундай қилиб, Дуррож ўз ёлғончилиги туфайли ҳам дўстидан айрилибди, ҳам овчи тузоғига илинибди.

Мақоллар

Ёлғончи билан дўст тутинма.

Ёлғончининг рост сўзи ҳам ёлғон.

Ёлғон уялтирар, рост суюнтирар.

16-мавзу: «Камтарлик»

Мажнунтол ва Терак

(масал)

Кишилар мажнунтол олдига ҳадеб келаверганидан Мирзатеракнинг ғаши келиб такаббурлик билан:

- Ёнимга савлатимдан ҳайиқиб, унча-мунча одам кела олмайди. Сенга ҳайронман, олдиндан одам аримайди, ё сени назар-писанд қилишмайдими? Бунинг устига қўшиққа солганларига бало борми? -деди.

- Сен, - жавоб берди унга Мажнунтол, - Кибру ҳаво билан осмонга қараб интиласан. Соянг ҳам ўзингга яраша. Мен бўлсам, ўзимни вояга етказган замин билан қаттиқ боғланиб, унга ҳурматдаю таъзимда бўламан. Ёнимга кишиларнинг кўплаб келиши, балки, ана шу камтаринлигимдандир. Сен

кибрликни касб қилиб олиб, манманликка берилмаганингда эди, бунчалик эътибордан қолмаган, оёқ остига тушмаган бўлар эдинг.

Қиссадан ҳисса: манманлик ақлсизлик аломатидир. Кибрланиш инсонни обрўсизликка олиб боради.

Мақоллар

Камтарлик одамга ҳусн беради.
Камтарга камол, манманга завол.
Меҳмонхонанг тор бўлса ҳам,
Кўнгил уйинг кенг бўлсин.

17-30-мавзулар: «Пазандалик»

Пазандалик бўйича қуйидаги амалий машғулотлар ўтказилади.

Сабзовотлардан салат тайёрлаш
Иссиқ ишлов беришни талаб қилмайдиган овқатлар тайёрлаш
Меваларни артиш ва дастурхонга тортиш қоидалари
Сабзовотлардан салат тайёрлаш
Иссиқ ишлов беришни талаб қилмайдиган овқатлар тайёрлаш
Мевалардан салат тайёрлаш
Сомса тайёрлаш
Олмали пирог тайёрлаш
Муробболи пирог тайёрлаш
Нон тайёрлаш
Оналар учун нонушта тайёрлаш
Оналар учун торт тайёрлаймиз
Ширин кулчалар тайёрлаш

31-мавзу: «Дангасалик ёмон одат»

Ялқов дурадгор

(Араб эртаги)

Бир кишининг оиласида ўғил туғилиб, севинчига севинч қўшилибди. У чақалоқ учун бешик сотиб олмоқчи бўлиб, бир дурадгорнинг уйига борибди, унга бир риал бериб:

- Ўғлимга бешик ясаб бер,-дебди.

- Жуда соз, келаси жума кунни олиб кетгин,-дебди дурадгор.

Бугун пайшанба бўлса, у дурадгорникига саккиз кундан кейин бориши керак. Бешик буюрган киши жума кунни устаникига бориб:

- Қани, бешикни бер,-дебди.

-Ҳали тайёр бўлгани йўқ,-деб жавоб қилибди дурадгор. Хуллас, дурадгор бола юриб кетгунича, балоғатга етиб, уйланиб ўғил кўргунича бешикни пайсалга солиб юраверибди.

- Ўғлимга бешик сотиб олмоқчиман,-дебди ўғил отасига.

-Фалон ердаги дурадгорга боргин, мен унга бешик буюрганимга йигирма йил бўлади, бориб ўшани ола қол,-дебди отаси.

Ўғли дурадгорнинг уйига йўл олибди.

- Қани, отам буюриб кетган бешикни беринг,-дебди.

- Ма, манави пулингни ол. Бундай ишни шошма-шошарлик билан қилиб бўлмайди,- деб жавоб берибди дурадгор.

АҚЛЛИ БОҒБОН

(Ҳикоя)

Абдулла Авлоний

Бир боғбоннинг уч ўғли бор эди. Улар дангаса ва ишёқмас эдилар. Боғбон бир кун касал бўлди. Ўғилларини ишга солмоқ учун ёнига чакируб: «Ўғлонларим, мани ажалим етганга ўхшайди. Мен

сизларга васият қилиб кетайин. Боғнинг ичига бир кўза олтун кўмуб қўйғонман. Мандан сўнгра ўзингиз кавлаб, топуб, бўлашуб олурсиз», - деди. Ародан бир неча кун ўтмай, боғбон дунёдан ўтди.

Ўғиллари олтун охторуб, боғни чунон казидиларки, туфроғлари кул бўлиб кетди, лекин токнинг илдизидан бошқа ҳеч нарса тополмадилар. Аммо шул йил ток чунон узум қилдики, ақчаси неча кўзага тўладурғон олтун бўлди. Сўнгра бу ялқовлар билдиларки, олтун ерда эмас, ишловда экан.

Ҳисса: Ҳамма ямонликларнинг онаси дангасалик, кўрқоқлик эса отасидур.

ТАНДИР (Ривоят)

Алишер Навоийнинг Мамат ака деган қўшниси бўлар экан. Мамат ака умр бўйи ишлаб, биргина том ёптириб олган экан, холос. Кунлардан бир кун Мамат ака Навоийнинг ҳузурига келибди-да:

- Ҳазрат, ўзингизга аёнки, мен анча-мунча ёшга бориб қолдим. Бугун бўлмаса, эртага омонатни топширадиганга ўхшайман. Сизга айтадиган бир илтимосим бор, хўп десангиз, айтай, - дебди.

- Бажонидил, бажарурмен, - дебди шоир.

- Илтимосим шулки, - сўзни давом этибди Мамат ака, - мен бу дунёдан кўз юмган кунимок боласи тушмагур ўғлим Худойберди кулбани сотадиган кўринади. Нима бўлса ҳам уни сотишга йўл қўймасангиз. Ахир «Ватан гадоси - кафан гадоси», деб бекор айтишмаган. Мендан кейин Худойбердининг бундай уйни тиклаб олишига ҳеч бир ишонмайман. Кулбасиз кўчаларда қолиб, халак бўлади.

Мамат ака шундай дебди-да, кўзига жикқа ёш олибди. Навоий:

- Айтганингиз бўлади, менга ишонинг, - деб юпатибди. Мамат ака уйига келиб ўғлини ёнига чақирибди-да:

- Болам, - дебди унга қараб, - мабодо куним битиб, қазо қилсам, уйни асло сота кўрма, кейин тиклай олмай халак бўласан. Борди-ю, жудаям сотнинг келса, Навоий ҳазратларининг олдиларидан бир ўтиб, кейин бу ишга қўл ур. Ишончим комил, ҳазрат сенга тўғри йўлни кўрсатадилар.

Мамат ака оламдан ўтибди, Худойберди уйни сотиш тараддудига тушиб қолибди. «Отам уйни сотадиган бўлсанг, Навоийнинг олдидан бир ўт, - деган эди, қани бора-чи, Ҳазрат қандай йўл кўрсатаркин?» - дебди-да, шоирнинг ҳузурига келибди. Навоийга мақсадини айтибди. Шунда Навоий:

- Яхши. Аммо, тандиринг бироз эскироқ кўринади. Бузиб, янгисини қур. Уйнинг нархи икки баробар ортади, - дебди.

Худойберди уйига келиб, тандирига қараса, ҳақиқатан ҳам тандир жуда эски, бир томони кулаб тушган эмиш. «Навоий тўғри айтди, буни бузиб, янгисини қурсам, уйнинг нархи икки баробар ошади», - дебди-да, тандирни бузибди. Қўшни қишлоқда тандирчи бор экан, ўшаникига жўнабди. Тандирфурушдан тандир сотиб олибди-да, орқага қайтибди. Йўлда келаётиб, ниҳоятда чарчабди. «Бир оз нафасимни ростлаб олай, - деб бир дўнгликка ўлтирмоқчи бўлган экан, тандир ерга қаттиқроқ тегиб, синиб кетибди. Худойберди орқага қайтиб, халиги устадан яна битта тандир сотиб олибди. Уйига етай деганда, уни ҳам синдириб қўйибди. Бир иложини қилиб, учинчи тандирни уйига олиб келибди-да, эскисининг ўрнига кура бошлабди.

Устига кўп лой бостириб юборган экан, эрталаб ўрнидан туриб қараса, тандир тушиб ётган эмиш. Худойбердининг жаҳли чиқиб:

- Навоий нега мени бунчалик оворагарчиликка солиб қўйди, - дебди-да, шоирникига йўл олибди, Навоий супада ўтириб олиб, шеър битиш билан банд экан.

- Ҳазрат, - дебди Худойберди унга қараб, - тандирни қуролмадим. Майли, арзонроққа кетса ҳам, уйни тандирсиз сота бераман.

- Ҳовликмай, сўзимни эшит, - дебди Навоий, - кўрдингми, биргина тандирни эплаб қуролмайсан, аммо уйни сотмоқчи бўласан. «Бели оғримаганнинг нон ейишини кўр», деб бекорга айтишмаган. Уйни сотиб қўйиб, янгисини тиклай олмай, кўчаларда қолиб кетишни ўйламадингми?

Бор, ҳунар ўрган, ишла, уй ҳам ёнга қолади, тирикчилигинг ҳам яхши ўтади...

Навоийнинг доно сўзларига тан берган Худойберди уйни сотмабди, бир ҳунарни ўрганиб, яхши кун кечира бошлабди.

Мақоллар

Дангаса ишдан қочар, меҳнат иштаҳа очар.
Дарахт япроғи билан кўркам, одам меҳнати билан.

Бекоржон Кўча бўйлаб санқирди, Бекоржон ўзи. Анграяди атрофга, жавдирар кўзи. Йўл четида қуларди , усталар бино Бекоржон қараб қолди, кўргандай кино. қурувчилар ўз вақтин, тежаб астойдил Шундай ишлар қиларкан!	П.Мўмин шеъри - деб қолди қойил. Тайёр уйлар деворин, қўтарар қран Ўтган кетган тикилар, таажжуб билан. Икки соат айланиб, келса Бекоржон Бир хона уй битибди, бўлди у хайрон. Аммо, ўзин кўп вақти ўтгандан бекор. Хабари бормикан ҳеч ўйласин бир бор.
---	--

32- мавзу: «Тежамкорлик- яхши одат»

НОН ҲИДИ (Ривоят)

Ҳиротнинг султони Ҳусайн Бойқаро: "Дунёдаги энг яхши ҳидни келтиринг!" - деб қолибди. Унга қучоқ- қучоқ гул келтиришибди. Султон: "Йўқ", - дебди. Қалампирмунчоқни рўбарў қилишибди, рад этибди. Ер юзидаги жамики хушбўй нарсаларни, ҳидли нарсаларни муҳайё қилишибди. Султон бўлса: "Мен айтган бу эмас", - деб туриб олибди. Кейин:

-Уч кун муҳлат ичида топсаларинг топларинг, бўлмаса ҳаммангни жазога торттираман, - дебди.

Вазирлар нима қилишни билолмай, ўйлайвериб, бошлари қотибди. Ҳусайн Бойқаро истаган ҳидни топиша олмай, охири Навоийнинг олдида боришибди:

-Султонимиз айтган ҳидни топиб, бизни ҳалокатдан сақлаб қолинг, - дейишибди.

Дўстининг кўнгли қандай ҳидни истаганини билолмай, Навоийнинг ҳам боши қотибди. Дехқон бободан сўраган экан, у:

-Янги ёпилган нондан олиб боринглар-чи, отам раҳматли, дунёдаги энг лаззатли ва ёқимли ҳид – қайроқи буғдой унидан ёпилган тандир нон. Ҳеч қайси ҳид унга етолмайди, дегувчи эдилар, - деб маслаҳат берибди.

Навоий хурсанд бўлиб, дехқон айтганини қилиб, бир сават нон ёптирибди-да, саройга етиб борибди. Бир зумда саройга ажиб ёқимли ҳид тарқаб, барчанинг дилини яшнатиб юборибди.

-Раҳмат, дўстим, - дебди Ҳусайн Бойқаро нонларни кўриб,- кўнглим янги ёпилган нон исини қўмсаётган эди, топиб келибсиз. Дунёда янги ёпилган ноннинг исидан кўра ёқимлироқ ҳид йўқ...

-Султоним, раҳматни менга эмас, дехқон бобога айтинг, кўнглингизнинг хоҳишини шу киши топди, - деб жавоб берибди Навоий.

Ҳусайн Бойқаро дехқонга бош-оёқ сарпо беришни буюрибди.

33- мавзу: «Сув муқаддасдир»

Сув ва дарахт

Бир бор экан, бир йўқ экан. Бир булоқ ва дарахт бўлган экан. Улар ёнма-ён яшар экан. Булоқ эндигина кўз очган, шўх-шўх қайнаб чиқаётган сувлари кичкина ариқча ҳосил қилган экан. Ниҳол эса нозиккина, сал шамол турса, бутун танаси чайқалиб-чайқалиб кетаркан...

Орадан ойлар ўтибди. Булоқ суви катта ариқни тўлдириб оқа бошлабди. Ниҳол ҳам қўкка бўй чўзиб, сарвқомат дарахтга айланибди. Бу ердан ўтган йўловчилар дарахтнинг соясида дам олиб, булоқнинг тиниқ сувидан ичишаркан. Кетаётганларида эса:

- Зап қоматдор дарахт бўлибди,-деб мақтаб кетишаркан.

Бу гаплардан дарахтнинг димоғи кўтарила бошлабди. У ҳатто сувни менсимай қўйибди.

- Агар бу ерда мен гуркираб турмаганимда, ёнингда ким ҳам тўхтарди? На соянг бор, на ҳуснинг,-дебди дарахт сувга.

Сув хафа бўлиб кетибди-ю, индамабди.

Кунлардан бир куни:

- Мен борманки - ҳаёт бор!-деб қолибди дарахт яна.

Сув ортиқ чидолмабди ва ўз оқимини ўзгартириб юборибди. Шундан сўнг дарахт илдизларига бир томчи ҳам сув келмай қўйибди.

Дарахт буни бир-икки ҳафта сезмай мағрур тураверибди. Аммо кўп ўтмай танасида қандайдир ўзгариш бўлаётганини, аъзои бадани бўғилиб бораётганини сеза бошлабди. қараса, сув оқимини ўзгартирган экан.

- Наҳотки у менга қувват бериб турган бўлса?-ўйлабди дарахт. Унинг аҳволи тобора ёмонлашаверибди, япроқлари қовжираб тўкила бошлабди. Охири у сувнинг зарурлигини, тирикликнинг кучи ҳамкорликда эканини тушунибди. Шундагина сув яна эски йўналиши бўйлаб оқа бошлабди.

қиссадан ҳисса шуки: олдингдан оққан сувнинг қадри йўқ. Ҳар бир неъматнинг қадрига етиш, шукрона қилиш керак.

СУВ	СУВНИ ҚАДРЛА
Ариқларда пишқириб, қирғоқларга ўшқириб, Сира билмасдан уйку, Шошиб келар оқар сув. Оқар сув, оқар сув Тоза эмас, лойқа сув, Қўриниши чунонам Ўзим каби ўжар у Ўжар бўлса ҳам Бошида кўп ташвиши Доим ернинг шўрини Ювишдир билган иши.	Демак сув тиллога тенг, Уни қадрлай билинг! Сув бу ҳаёт дегани, Эҳтиёжга ягона. Бир ҳикмат бор қадимий: «Сувга туфлаш гуноҳдир!» Ким билса сув қадрини Обод қилар юртини!

МАҚОЛЛАР

Сув – зар, сувчи – заргар
Сувсиз ҳаёт бўлмас, меҳнатсиз роҳат
Сув ёруғлик.
Сув ўжар, инсон ундан ҳам ўжар.

34-мавзу: «Кўчада юриш одоби»

Бизнинг кўча

Ҳаммамизнинг ўз кўчамиз, ўз уйимиз бор. Кўчаларимиз чиройли. Кўчаларга дарахтлар, гуллар экилган, озода.

Кўчада юришнинг ҳам одоби бор. Одоби бола кўчада ўзини яхши тутати. кўрслик қилмайди, катталарга йўл беради, озодагарчиликни сақлайди, кўчада қўшниларга, ўзидан катталарга салом беради. Кўчада шовқин солмайди, кўчада юрибкетибди нон, музқаймоқ ейиш, ёмон одатдир.

Кўчада (Ҳикоя)

Юз-қўллари, кийимлари озода, сочларини силлиқ тараган Дилноза бувижониси билан кўчага йўл олди.

Бунақа пайтларда у бувижониси билан гаплашишни яхши кўради. Бувижониси жуда кўп нарсаларни биладилар. Йўл чеккасидаги қадимги бинолар, ҳайкаллар, анҳорлар, чинорлар, ҳаммаси ҳақида қизиқ-қизиқ қилиб айтиб берадилар.

Дилноза шуларни ўйлаб бораётган эди, бир боланинг хархашаси хаёлини бўлди:

Олиб берасиз, мана шу сақични, олиб берасиз!-дерди бола.

Онаси бўлса унга нималарнидир уқтирмоқчи бўларди. Лекин бола ер тепиниб:

Унда “Snickers” олиб беринг!-дерди.

Ойиси уятдан нима қиларини билмай атрофга алангларди.

- Бувижон, деди Дилноза, -анави бола ойисини хафа қиляпти-а?

- Ҳа болажоним, бечора онасининг пули йўқдирда,-дея бувиси норози бўлиб, бошини сарак-сарак қилди.

Мен ҳеч ҳам бунақа қилмайман, катталарни уялтирмайман-а, бувижон?

- Бувинг айлансин сендан, ўзимнинг ақлли қизимсан-да!

Мақоллар

Одобли бола элга манзур.

Саёқ юрсанг, таёқ ейсан.

Йўлга қарайман

Ш. Саъдулла

Боғча йўлига чиқсам эрталаб,

Кузатар экан ойим эркалаб.

-Ўзингга дейди қараб юр, болам,

Боғда очилган эй гулу Раъном.

қизиқ ўзимни қандай кўраман,

Яхшиси йўлга қараб юраман.

35-мавзу: «Қуш ва жонзотларга ғамхўрлик»

Калдирғоч бизнинг уйимизда

Ҳикоя

Ҳар йили иссиқ кунлар келишини бизнинг оиламиз зориқиб кутади. Чунки калдирғочлар ин қуриб кетишган ва ҳар баҳор ўз инларига қайтиб учиб келишади. Мен ва укам калдирғочларимиз келишига тайёргарлик кўрамиз. Уларнинг инларини тозалаб, болалари учаман деб тушиб кетмаслиги учун бу йил инлари тагига кичик фанер қўйиб қўйдик. Дадам ҳам бу ишимиздан жуда хурсанд бўлдилар. калдирғочлар бизнинг дўстимиз, улар бизни яхши кўргани учун доим қайтиб келадилар. Қушлар одамлар ёрдамига муҳтожлигини ҳеч қачон эсимиздан чиқармаймиз.

Раҳмон ота

Раҳмон ота чўпонлик қилади. Ота ҳар бир қўй-қўзини меҳр билан парвариш қиладилар. қўй-қўзилар ҳам Раҳмон отага жуда ўрганиб қолишган. Ота бир пас кўринмай қолсалар, зарур иш билан бирор жойга кетсалар, қўйлар дарров маърашади. Раҳмон ота қўй-қўзиларни жуда яхши боқадилар. Бу ишда отага неваралари доим ёрдам беришади. Ота неваралари ёрданидан жуда хурсанд бўладилар.

Қўзиларим

О.Пўлатов

Барра қўзиларимни,

Боқаман меҳр бериб.

Семиргин, деб ўтларни,

Ташлайман доим уюб.

Соғинганда ёнимга,

Келишади чопишиб.

Лекин, мен қолиб, ўтга,

Кетишади ёпишиб.

Қафасдаги мусича

Баҳор фасли эди. Лолақизғалдоқлар очилган, қиру-адирлар ям-яшил тусга кириб қолган. Ҳаммаёқда қушларнинг шўҳ ва шод сайрашлари эшитилади. Шундай кунларнинг бирида уйимизга бир мусича кириб қолган экан. Уни укам ушлаб олди ва қафасга солиб, олдига сув, дон қўйди. Мусича донга бокмай, бошини қуйи солган ҳолда тураверди. Орадан икки-уч кун вақт ўтгач, укам: «Ака, мен ушлаган мусича ҳеч ҳам овқат емайди, сабаби нима?» -деб сўради. Мен укамни қойдим, мусичани қафасдан чиқариб юбордим. Мусича қафасдан чиққан заҳотиёқ пириллаб учди. Кейин эса ерга учиб тушди-да, донлай бошлади.

Меҳр

Насиба йўлда кетаётганда ярадор ётган қушчани кўраб қолди.

Уни қўлига олиб эркалади. Сўнг уйига олиб келиб, ювиб-тараб парвариш қилди.

Қушча соғайиб кетди. У Насибага ўрганиб қолди «Чирик-чирик» -деб эркаладиган бўлди.

Меҳрли бўлиш яхши. Агар Насиба қушчани кўрмай, бепарво ўтиб кетганда нима бўлар эди?

Қушча	Қушим боши
А.Орипов	Қ.Муҳаммадий
Гоҳ бутуққа, гоҳ гулга қўнар Тиним билмас сайроқи қушча, Нечун баҳор сени ром этган, қайда эдинг баҳор келгунча?	Қушим боши - ғунча, Тумшук, қоши мунча. Тана, пати хипча, Оёқлари ипча, Тирноқлари қилча. -Топайми? -Мусича -Зоғча -Хўроз -Ғоз -Ўрдак -Лайлак -Топмадинг -Читтак китдек

Раҳматни жойига айт...

Кунлардан бир кун Ибн Сино далаларда доривор ўсимликларни териб юрган экан. Бу орада дам олиб ўтирган подшоҳ қўшинларига дуч келибди. Ибн Синони кўрган подшоҳ кишилари:

- Сен кимсан? Нега бу ерларда санғиб юрибсан? -деб сўроққа тутишибди.

- Мен табибман, доривор ўсимликларни териб юрибман,-деб жавоб берибди Ибн Сино.

- Табиб бўлсанг, подшоҳимизни тузатасан. Улар, мана неча йилдирки, оғир касалликка учраганлар, табиблар даволай олмаяптилар, сен тузатсанг тузатдинг, йўқса ўласан,-дейишибди ва уни подшоҳнинг олдига олиб келишибди. Ибн Сино подшоҳнинг касалини аниқлай олмабди.

- Эй, улуғ подшоҳ, мен билан 40 кун туришингизга тўғри келади, дебди.

Подшоҳ рози бўлибди. Ибн Сино ҳар куни

- Шоҳни тоғнинг ҳув ана у жойига олиб боринглар, ҳув манави жойига олиб боринглар, - деб соясалқин, ҳавоси тоза, тиниқ сувларга ишорат қилибди ва ўзи доривор ўсимликлар тераверибди. Нима бўлибди-ю ҳаво ёқибдими, подшоҳ кундан-кун соғайиб борибди. 40 кун деганда бутунлай соғайиб кетибди.

- Сен зўр табиб экансан, тузалиб кетдим, раҳмат,-дебди подшоҳ.

Ибн Сино:

-Подшоҳим, раҳматни менга эмас, ён-атрофингиздаги табиатга айтинг. Шу жой, ҳаво, доривор ўсимликларнинг ҳиди бўлмаган-да, сиз тузалмаган бўлар эдингиз. Бу ернинг об-ҳавоси, суви ҳам, доривор ўсимликлари ҳам шифобахш. Шуларнинг ҳаммаси сизни даволади.

Соғайиб қолганидан хурсанд бўлган подшоҳ Ибн Синога бир от билан бошдан оёқ сарпо ҳадя қилибди.

Мақоллар.	Она табиат	Тошпулат Холматов
Ерга меҳр – элга меҳр. Ерга қарасанг – боғ бўлур, кўнгил очилиб , чоғ бўлур. Ерни тепма , жони бор, уриб турган қони бор	Қиш дер- кумуш қорим бор , қорбобо ясанг! - Гулим кўркам, -дер баҳор гулдаста ясанг! Ёз дер- сувим беғубор, суз, балиқ мисол! Куз дер-мевали болим бор, бари сенга, ол! Демак, Она табиат бизни дер ҳар вақт!	

36-мавзу: «Воқеабанд ижроли ўйинлар орқали болаларга ахлоқий тарбия бериш»

Воқеабанд-ижроли ўйинларни тўғри ўйнашда болаларга раҳбарлик қилиш, улар орқали болаларда ахлоқий сифатларни тарбиялаш. Болаларда воқеабанд ўйинлар орқали ҳалқимизнинг энг яхши урф-одатлари: меҳмон кутиб олиш, уларга қандай муносабатда бўлиш, бунда катталар ва кичикларнинг вазифалари меҳмонлар олдида ўзини тута билиш ва меҳмон кутиш жараёнидаги меҳнат намуналарини шакллантириш.

Намунавий машғулотлар

1-мавзу: «Одоб саломдан бошланади»

Мақсад:

Болаларда катталарга ва тенгдошларига нисбатан самимий муносабатда бўлиш малакасини шакллантириш. Катталарга ассалому-алайкум деган сўзни тўғри ва тўлиқ айтиб саломлашишга ўргатиш. Болаларга «Ассалому алайкум»-сенга саломатлик тилайман, деган маънони англатса «Ваалайкум ассалом» -“сизга ҳам саломатлик тилайман” эканлигини тушунтириш. Ўзбекона миллий саломлашишнинг ўзига хослиги: табассум, очиқ чехра самимий меҳр билан бир-бирига боқиш, «Ассалому алайкум» деб саломлашганда очиқ чехралик ва табассум билан салом берувчи, алик олувчиларнинг товушлари бир- бирларига эшитарли бўлиши кераклигини тушунтириш.

Керакли жихозлар: Мавзу бўйича мазмунли расмлар.

Сухбатга тайёргарлик: болаларнинг ота-онаси, опаси ёки акасидан (2 нафар кишидан) сухбат вақтида ёрдам беришни илтимос қилиш.

Сухбатнинг бориши:

Сухбатни “Бир-биримизга меҳр берамиз” амалий машқи билан бошлаш мақсадга мувофиқ.

Амалий машқ: “Бир-биримизга меҳр берамиз”

Машқнинг мақсади: болаларда бир-бирларига меҳр уйғотиш, ўртоқларига меҳрибон бўлиб, иноқ-тотув муносабатда бўлишни тарбиялаш.

Машқнинг бориши:

Тарбиячи: ҳозир ҳаммамиз доира бўлиб туриб оламиз. Ҳаммамиз бир-биримизни қўлларимизни ушлаб, бир-биримизга қараб меҳр билан боқамиз. (Тарбиячи болаларга бир-бирига меҳр билан боқишни кўрсатиб беради: ҳар бир болага бирма-бир қулиб боқади. Кейин ҳар бир бола бирма-бир тарбиячи ва болаларга меҳр билан қулиб боқади).

Тарбиячи: Болажонлар, меҳр билан боқишни ўрганиб олдингиз, энди ҳамиша шундай меҳр билан боқиб юринг. Ўртоқларингиз билан аҳил-иноқ бўлиб ўйланг. Уйга борганда бу машқни ака-опаларингиз билан бирга такорланг.

Болажонлар, диққат билан эшитинг, ҳозир ўртоқларингиз сизларга “Ассалом” ҳақида шеър айтиб берадилар. (Болалар Т.Йўлдошнинг “Салом” шеърини айтиб берадилар).

Салом

Толиб Йўлдош

Салом билан бошланар,
Билсанг одоб ва ахлоқ.
Салом билан бегона,
Бўлар тезда дўст-иноқ.

Салом, ассалом минг-минг,
Сўзлар ичра дурдона.
Салом ҳар бир боланинг,
Одобидан нишона.

Тарбиячи: Бугун мен сизларга катталарни кўрганда дарров салом бериш кераклигини айтмоқчиман. Салом бериш яхши одат. Яхши одатлар доим катталарни хурсанд қилади. Сиз катталарга салом берсангиз улар хурсанд бўладилар, сизни одобли бола экан, дейдилар. Болажонлар, сиз катталарни кўрганда қандай салом берасиз?

Болаларнинг жавоби.

Тарбиячи: Болалар, катталарга тўғри салом беришни олдин мен кўрсатаман, кейин ҳаммамиз биргаликда бажарамиз. Қўлимизни кўксимизга қўйиб, сал олдинги энгашиб, жилмайиб, “Ассалому – алайкум”, деймиз. Келинлар, ҳаммамиз ўрнимиздан туриб биргаликда бажарамиз. Қўлимизни кўксимизга қўямиз, жилмайиб, озроқ энгашиб салом берамиз — Ассалому-алайкум.

Баракалла, болажонлар, ҳаммангиз чиройли салом беришни ўрганиб олдингиз. Уйда бува-бувингизга, ота-онангизга “Ассалому – алайкум” - , деб салом беришларингиз керак. Кўчада, боғчада катталарга кўлимизни кўксимизга қўйиб “Ассалому— алайкум”, дейишимиз керак. Болажонлар, сиз ҳар куни боғчага келганда ўртоқларингиз билан ҳам саломлашишингиз керак.

Амалий машқ: “Салом беришни ўрганамиз”

Машқнинг мақсади: болаларга ўзларидан катталарга салом беришни ўргатиш ва бунга одатлантириш.

Машқнинг бориши:

Тарбиячи: ҳозир хонага ўртоғингиз Сунбуланинг онаси Манзура опа кирадилар. Биз улар билан саломлашамиз. Манзура опа гуруҳга кириб келишлари билан, сизлар, ўрнингиздан туриб, кўлингизни кўксингизга қўйиб “Ассалому-алайкум” деб салом берасизлар.

Болалар Манзура опага салом берадилар.

Сўнг яна бир боланинг онаси (отаси, опаси ёки акаси) кириши мумкин.

Тарбиячи: Болажонлар, чиройли қилиб саломлашишни ўрганиб олдингиз, энди ҳамиша ҳонамизга катта кишилар кирганда, шундай саломлашиш одобига риоя қилинг.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда тўғри саломлашишни ўрганганингизни ота-онангизга айтиб, кўрсатиб беринг

Ота-онангиз билан ёки оилавий тушган суратингиз бўлса олиб келинг. Кейинги суҳбатда биз ота-оналарни ҳурмат қилиш, улар олдида одоб сақлаш, ота-она рухсатисиз узоқ жойларга кетмаслик, уларга ёлғон гапирмаслик ҳақида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингиздан одобли бола, яхши бола қандай бўлишини сўраб келинг.

Ота-оналарга:

Болалар билан бугун қандай мавзунини ўрганини сўраб суҳбат ўтказишлари, “Ота-онамни яхши кўраман” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Оилавий тушган расм бўлса, олиб келиш. Бу вазифанинг заминидан келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни машғулотда фаол қатнашишга ундаш туради.

2-мавзу: «Мен ота-онамни яхши кўраман»

Мақсад:

Болаларга ота-онасини яхши кўрадиган болалар мулойимлик билан гапиришлари, ота-оналарининг илтимосларини, топшириқларини бажаришларини, кўрсатмаларига қулоқ солишлари кераклигини тушунириш.

Қўйилган натижа:

Болалар мулойимлик билан гапиришга, ота-оналарининг илтимосларини, топшириқларини бажаришга, кўрсатмаларига қулоқ солишга ўрганадилар.

Керакли жиҳозлар: Мавзу бўйича расмлар.

Суҳбатнинг бориши:

Тарбиячи: Болалар, ота-она дунёдаги энг азиз, энг яқин кишимиз. Улар ўз фарзандларини жуда яхши кўрадилар.

Биз ҳам уларни яхши кўрамыз-а? Биз ота-онамизга салом беришни қанда қилмаслигимиз, сўзларини қунт билан тинглашимиз, насиҳатларига қулоқ солишимиз, уларга инжиқлик қилмаслигимиз керак. Ота-онасини яхши кўрадиган болалар ота-оналарига мулойимлик билан гапирадилар, ота-оналарининг илтимосларини, топшириқларини бажарадилар, айтган гапларига қулоқ соладилар. Яхши болалар ота-онасига ўрганган шеърларини айтиб берадилар. Биз қандай шеърларни ўрганганмиз?

Болаларнинг жавоблари.

Ойижоним

Укам ётганда доим,
Алла айтади ойим.
Ухла, қўзим аллаё,
Шакар сўзим аллаё.
Алла айтади ойим,
Қўшиқлари мулойим.
Алла қилгин, аллаё!
Ухлаб қолгин, аллаё!

Қ.Муҳаммадий

Офтобдай кулиб она, – Нега мен оқ эмас-ку,
 Қизига оппоғим, дер. Оппоғим дерлар ойим?..
 Қизи ойнага қараб, Оқми, қора боласи,
 Уятдан босар тер: Онага оппоқ доим.

Мен сизга кўчада ўртоқлари билан ўйнаб қолиб, уйга кеч қайтган Аҳмаджон деган бола ҳақида ҳикоя ўқиб бераман. Диққат билан эшитинг.

Кечиринг, ойижон!

Ҳикоя

Аҳмаджон кўчада ўртоқлари билан ўйнаб қолиб, уйга кеч қайтди. Онаси ташвишланиб ўтирган экан. У онасининг ҳолатини кўриб ҳижолат бўлди ва:

- Ойижон, мени кечиринг, энди бундай қилмайман, – деди. Онасининг чехраси бироз ёзилди ва:

-Аҳмаджон, сен ақлли боласан, мен сенга ишонаман, – деди.

Тарбиячи ҳикоя ҳақида савол-жавоб ўтказади.

1. Аҳмаджон нима учун кўчадан кеч келди?

2. Аҳмаджон нима учун ойисидан кечирим сўради?

3. Сиз кўчада қандай ўйнайсиз? Кўчадан кеч келганингизда ойингиздан кечирим сўрайсизми?

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда ойингизни қанчалик яхши кўришингизни айтинг. Уларга ўрганган шеърингизни айтиб беринг. Ота-онангиздан озода болалар қандай бўлиши, қўл ювиш қоидалари ҳақида сўраб келинг.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзунини ўрганини сўраб, суҳбат ўтказишлари,

“Тозалик-бу саломатлик” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни машғулотда фаол қатнашишга ундаш туради.

3-мавзу: «Тозалик - бу саломатлик»

Мақсад:

Тозалик – бу саломатлик деганини тушунтириш. Болаларда тоза, озода юриш лозимлиги ҳақида тушунча ҳосил қилиш. Эрталаб уйқудан турганда юз-қўлларни ювиш ва сочиққа артиш. Ётиш олдидан тишларни тозалаш, қўл-оёқларни ювиш, сочиқлардан (юз, оёқ) тўғри фойдаланиш кераклигини тушунтириш.

Кутилаётган натижа: Болалар тоза ва озода юришга ўрганадилар.

Керакли жиҳозлар: “Соғ танда соғлом ақл” методик қўлланма, 2 та расм - биринчисида тоза, озода бола, иккинчисида кир бўлиб юрган

бола тасвирланган. Ҳар бир болага совун ва сочиқ.

Суҳбатнинг бориши:

Тарбиячи: Болажонлар, мен сизларга иккита расм кўрсатаман, диққат билан қаранг. Расмларда болалар тасвирланган, мана бу расмдаги бола қандай бола экан? Биринчи расмдаги бола тоза, озода экан. Нима учун уни озода деймиз? Чунки унинг юзи, қўллари, кўйлаги тоза. Мана бу расмдаги боланинг бўлса юзи, қўллари, кўйлаги кир экан.

Болажонлар, озода юрамиз деганда нимани тушунасиз? Болаларнинг жавоблари.

Тарбиячи: Тўғри, болалар. Озодалик - бу тоза юриш дегани. Озода юрсак доимо соғлом бўламиз, ҳамма бизга ҳавас килади. Озода юрмасак, қўлларимизни ювмасак, турли касалликлар келиб чиқади. Бугун биз қўл ювиш одоби ҳақида суҳбатлашамиз. Болалар, қўлимизни нима учун ювамиз? Болаларнинг жавоблари. Тарбиячи: Сиз кўлингизни қачон ювасиз? Болаларнинг жавоблари.

Тарбиячи: “Соғ танда соғлом ақл” методик қўлланмадан фойдаланган ҳолда расмлар орқали озода юришлик, қўл ювиш, кийимларни тоза, озода, саромжон сақлаши тўғрисида расмлар кўрсатиб, суҳбатлашади.

Тарбиячи: болалар, биз кўраётган китоб, тозалик, озадалик ҳақида экан. Расмларига қаранг, одобли болалар қўлларини тоза ювадилар, соғлом бўлиб юришлари учун кўчада ўйнаб бўлгандан сўнг қўлларини ювишни унитмайдилар, бу расмда бола сайрдан кейин, жониворлар: кучук, мушук билан ўйнагандан сўнг ҳам қўл ювишни унитмасликни бизга эслатяпти.

Тарбиячи расмдаги озода юришлик ҳақидаги расмларни бирма-бир изоҳлаб, суратлар ҳақида сўзлаб беради ва хулоса қилади озода, тоза юришлик учун нималар қилиш кераклигини яна бир бор болаларга таъкидлайди.

Болалар билимини текшириш ва мустаҳкамлаш учун саволлар:

Болажонлар бугун биз нималар ҳақида гаплашдик?

Озода юриш учун нима қилишимиз керак?

Соғлом бўлиш учун нима қилишимиз керак экан?

Тарбиячи суҳбат давомида ва якунида болаларни ширин сўзлар билан рағбатлантиради

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда тоза, озода юриш ҳақида билиб олган тушинчангизни ота-онангизга айтиб, кўрсатиб беринг. Чиройли кийимда тушган суратингиз бўлса олиб келинг. Кейинги машғулотда биз кийиниш одоби ҳақида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингиздан одобли болалар қандай кийинишлари кераклиги ҳақида сўраб келинг.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзуни ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, “Кийиниш одоби” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Бу вазифанинг заминидан келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

4-Мавзу: Кийиниш одоби

Мақсад:

Болаларни тўғри ва озода кийинишга, кийимларни эҳтиёт қилиш, ифлос қилмасликка, саранжом сақлашга ўргатиб бориш. Болаларга тартибсиз, пала-партиш кийинишни бартараф этишга ўргатиш.

Кутилаётган натижа:

Болаларни тўғри ва озода кийинишга, кийимларни эҳтиёт қилиш, ифлос қилмасликка, саранжом сақлаш кераклигини билиб оладилар.

Керакли жиҳозлар: “Соғ танда соғлом ақл” методик қўлланма, икки хил ҳолатда, озода, тартибли ва кир, тартибсиз кийинган болалар суратлари. Стул, болалар кийимлари.

Суҳбатнинг бориши:

Тарбиячи: Болажонлар, бугун мен сизларга қандай кийиниш керак, қандай кийинсак тўғри, тартибли бўлишини тушинтириб айтиб бермоқчиман.

Ҳар куни эрталаб ойингиз сизни чиройли, тоза кийимлар кийгизиб олиб келадилар. Сиз бу кийимларни кир қилмай, тугмаларини ўйнаб, узмай, овқатланаётганингизда овқатни тўкмай, чўнтақларини йиртмай кийишингиз керак.

Тарбиячи болаларга икки хил ҳолатда озода, тартибли ва кир, тартибсиз кийинган қиз болалар суратларини кўрсатади.

Тарбиячи: Болалар, суратдаги бу икки қиз бола қандай кийинган? Уларнинг кийинишида қандай фарқлар бор? Келинг, уларга исм қўйиб оламиз.

Бирининг исмини Зумрадой, иккинчисини эса Қимматой, деб атаймиз.

Майлими? Суратдаги қайси қизни Зумрадой деймиз?

Яхши, тартибли кийинган, чиройли болани Зумрадой десак, мана бу қизни қим деймиз? Қимматой? Нима учун? Чунки у бетартиб кийинган, эгнига ўзига катта қўйлакни кийиб олибди. Сочлари таралмаган, ёйиқ. Оёғидаги туфлиси чанг босган. Болажонлар, яхши болалар кийиниш одобига риоя қиладилар. Сиз ҳам

ҳамиша кийиниш одобиға риоя қилинг.

Тарбиячи: “Соғ танда соғлом ақл” методик қўлланмадан фойдаланган ҳолда расмлар орқали озода, тоза кийинган, кийимлардаги камчиликларни кўзгуга қараб бартараф этаётган, туфлини ипини тақаётган, тугмаларни эҳтиёткорлик билан тақиб, ечиб қияётган, мустақил ҳолда кийимларни тартибли сақлаётган, кийимларни тартибли ечиб, уларни жойига илиб қўяётган болалар расмларини изоҳлаб, тушинтириб беради.

Тарбиячи: болалар, биз кўраётган китобда озода, саромжон кийиниш ҳақида кўрсатмалар ёзилган. Расмларига қаранг, одобли болалар қандай кийиняптилар, кийимларини қандай сақлаяптилар. Мана бу қизча кўғирчоғини тартибли кийинтиряпти. Тартибли кийиниш қандай бўлади? Аввал нимани эғнимизга кийишимиз керак? Куйлакними, оёқ кийимними, бош кийимимизними? (Болалар жавоблари)

Амалий машқ: "Кийимларни тахлаб қўйиш"

Тарбиячи: Болажонлар, ухлаш олдидан кийимларни ечиб, пижамаларни кийиб оласиз. Ечинганда кийимларингизни ечиб, чиройли қилиб стулчага тахлашингиз керак. (Тарбиячи кийимларни тахлаб қўйишни кўрсатади). Уйкудан турганингиздан сўнг яна тартиб билан кийимларингизни кийиб оласиз. (Тарбиячи кийимларни қандай кийиш кераклигини кўрсатади).

Болалар билимини текшириш ва мустаҳкамлаш учун саволлар:

Болажонлар, бугун биз нималар ҳақида гаплашдик?

Қандай кийиниш керак экан?

Кийимларни тахлаб тахлаб қўйиш керак экан?

Тарбиячи суҳбат давомида ва якунида болаларни ширин сўзлар билан рағбатлантиради.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда кийиниш одоби ҳақида билиб олган тушунчангизни ота-онангизга айтиб, кўрсатиб беринг. Кийимларни қандай қилиб тахлашни, шкафга қандай қилиб илиб қўйишни ўрганганингизни кўрсатиб беринг. Гуруҳимиз болалари билан тушган суратимизни олиб келинг. Кейинги машғулотда биз боғча опамиз- меҳрибонимиз мавзусида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингизга боғча опалар сизга нималарни ўргатаётганларини сўзлаб беринг.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзуни ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, “Боғча опалар-меҳрибон опалар” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Бу вазифанинг заминиде келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

5-мавзу: «Устозимиз-меҳрибонимиз»

Мақсад: Болаларга ўз устозларнинг меҳнати ҳақида тушунча бериш. Устозлар меҳрибон, улар болаларни ўз болаларидек севадилар. Гуруҳдаги болаларнинг ақлли, доно, одобли бўлишларини орзу қилишларини тушинтириш. Мавзуга мос расмлар топиб изоҳлаш.

Керакли жиҳоз: Тарбиячи, мусиқа раҳбари, жисмоний тарбия йўриқчиси ишларидан лавҳалар.

Суҳбатнинг бориши: Тарбиячи: Боғча опаларимиз ҳақида суҳбатлашамиз. Боғча опаларни биз ким деб атаимиз. Устозлар деб атаимиз. Устозлар бизга меҳрибонлар. Бизни ўз болаларидек севадилар.

Бизни ақлли, доно, одобли бўлишимиз учун ўз ёрдамларини аямайдилар.

Устозимиз бизга китоблар ўқиб берадилар, эртақлар айтиб берадилар. Турли хил ўйинлар ўйнатадилар, расм чизишга, лойдан нарсалар ясашга ўргатадилар. Кийинишимизда, ювинишимизда ёрдамлашадилар. Доимо устозимизни ҳурмат қилишимиз, уларнинг сўзларини диққат билан тинглашимиз, айтганларини сўзсиз тез бажаришимиз керак. Устозимиз йўқлигида ҳам одоб қоидаларини бузмаслигимиз керак. Шунда устозимиз хурсанд бўладилар.

Муассасада яна қандай устозимиз бор? Мусиқа раҳбаримиз. Мусиқа раҳбари бизга қўшиқ айтишни, куй эшитишни, рақс тушишни ўргатадилар. Бизни айтган қўшиғимизни, ўйнаган рақсларимизни ота-оналаримиз кўриб қувонадилар, хурсанд бўладилар. Устозингга раҳмат деб олқишлайдилар. Биз мусиқа раҳбаримизга доимо миннатдорчилик билдиришимиз керак. Мен сизга устозлар ҳақида шеърлар айтиб бераман. Диққат билан эшитинг.

Боғча опамиз-
Бизнинг меҳрибонимиз.
Гапларингиз мулойим,
Омон бўлинг ҳар доим,
Билинг, боғча опажон,
Ҳеч қилмаймиз тўполон,
Сизни яхши кўрамыз,
Ёнингизда юрамыз.

Меҳрибон устозлар

Муротова Кумиш

Опажонлар, азизлар,
Меҳрибонлар устозлар
Меҳр бериб бизларга
Қалб кўрини берганлар.
Эртак айтиб толмаган,
Билим, одоб ўқитган
Соғлом авлод ўстирган.
Меҳрибоним опалар
Омон бўлинглар сизлар.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда устозларимизни бизга ўргатаётган билимлари ҳақида суҳбатлашганимизни ота-онангизга сўзлаб беринг. Устозлар ўргатган эртак, шеърларини айтиб беринг. Билган расмларингизни чизиб беринг, лойдан нарсалар ясаб беринг. Кийимларингизни қандай қилиб сарамжон сақлашни ўрганганингизни кўрсатиб беринг.

Эртага уйда ота-онангиз билан биргаликда меҳнат қилаётган вақтингизда сураатга тушган бўлсангиз сураатингизни олиб келинг. Кейинги машғулотда биз меҳнатсеварлик мавзусида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингизга уй ишларида ёрдам беринг. Ота-онангизга қандай ишларда ёрдам берганингизни менга, ўртоқларингизга айтиб берасиз. Биз доимо ота-оналаримизга уй ишларида кўмакчи бўлишимиз керак. Шунда ота-онамиз биздан хурсанд бўладилар.

Ота-оналарга:

Болалардан бугунги суҳбатда қандай мавзуни суҳбатлашганликларини сўраш. Улардан устозлари нималарни ўргатганликлари кўрсатиб беришларини илтимос қилиш. Иложи борича болаларнинг уйда катталарга ёрдам бераётган вақтларини сураатга тушириш. Масалан, бола ҳовли супиряпти, гулга сув қуйяпти ва ҳокозо) Болалар билан меҳнатсеварлик ҳақида суҳбат ўтказишларини сўраш. Бу вазифанинг заминиде келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

6-мавзу: «Боғчадаги буюмлар бизники»

Мақсад: Болаларга боғчадаги буюмларни эҳтиёт қилиб сақлашлари, уларга зарар етказмасликларини тушунтириш. Доимо гуруҳ хонасини озода тутиш, ўйинчоқларга, китобларга, гулларга эҳтиёткор бўлиш. Боғчадаги буюмлар бизники, уларни асраб-авайлашимиз кераклигини тушунишларига эришиш.

Кутилаётган натижа:

Болалар боғчадаги буюмларни эҳтиёт қилиб сақлашни ўрганадилар.

Керакли жиҳозлар: Мавзу бўйича расмлар.

Суҳбатнинг бориши:

Тарбиячи: Болалар, биз ҳар доим боғчамизга келганимизда кўпдан-кўп жиҳозларни кўрамиз. Боғча биноси, гуруҳлар хонаси, стол-стуллар, ўйинчоқлар, китоблар, гуруҳ хонасидаги барча жиҳозлар боғчаникидир. Бизнинг вазифамиз боғчадаги буюмларни эҳтиёт қилиб сақлаш, зарар етказмаслик. Доимо гуруҳ хонасини озода тутиш, ўйингоҳларга, китобларга, гулларга эҳтиёткор бўлиш. Боғчадаги буюмлар бизники, уларни асраб-авайлашимиз керак. Буви, буважонларимиз бизга доим: “Ҳар нарса оздан кўпаяди”,- деб насиҳат қиладилар. Ўйинчоқлар, китобларни, тувакдаги гулларни қанча эҳтиётлик билан асрасак, улар шунча кўпаяверади. Ўйинчоқлар ҳақида ёд олган шеърларимиздан эслаб, айтиб берсак.

Қўғирчоғим

А.Рўзимуҳамедов

Қўғирчоғим Лолахон,
Малоҳати бир жаҳон.
Юзида бордир холи,
Жилмаяди иболи.
Бўйнига тақдим мунчоқ,
Қайрилма қош, қўғирчоқ.
Уни қучиб ўйнайман,
Мен боғчага келган чоғ.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда боғчадаги, уйдаги буюмларни эҳтиёт қилиб сақлаш, уларга зарар етказмаслик кераклиги ҳақида билганларингизни гапириб беринг. Уйда, боғчада ўйинчоқларни эҳтиётлаб ўйнашга, китоб кўраётганда эҳтиётлик билан варақлаб кўришни, тувакдаги гулларга сув қуюётганда эҳтиёткор билан сув қуйиш кераклигини билиб олганингизни гапириб беринг.

Эртага уйда ота-онангиз билан биргаликда меҳнат қилаётган вақтингизда суратга тушган бўлсангиз суратингизни олиб келинг. Кейинги машғулотда биз меҳнатсеварлик мавзусида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингизга уй ишларида ёрдам беринг. Ота-онангизга қандай ишларда ёрдам берганингизни менга, ўртоқларингизга айтиб берасиз. Биз доимо ота-оналаримизга уй ишларида кўмакчи бўлишимиз керак. Шунда ота-онамиз биздан хурсанд бўлади.

Ота-оналарга:

Болалардан бугунги суҳбатда қандай мавзуни суҳбатлашганликларини сўраш. Улардан ўйинчоқларни қандай ўйнаш кераклигини, устозлари нималарни ўргатганликлари айтиб беришларини илтимос қилиш. Иложи борида болаларнинг уйда катталарга ёрдам бераётган вақтларини суратга тушириш. Масалан, бола ҳовли супиряпти, гулга сув қуйяпти ва ҳокозо) Болалар билан меҳнатсеварлик ҳақида суҳбат ўтказишларини сўраш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

7-мавзу: «Меҳнатсеварлик нима?»

Мақсад: Болаларни ота-онаси, тарбиячиси, энагасига сидқидилдан ёрдам беришга одатлантириш. Ўзи қилган ишнинг бошқаларга фойдаси борлигини билишга, бошлаган ишини охирига етказиб, ҳаммага ёқадиган бўлишга ундаш. Меҳнатнинг натижасини кўрганда қувонишни тушунтириш, меҳнатга тўғри муносабатни тарбиялаш.

Керакли жиҳоз: “Соғ танда соғлом ақл” методик қўлланма, меҳнат турлари бўйича мазмунли суратлар, болаларнинг гуруҳда ёки уйда меҳнат жараёнида олинган фотолар.

Суҳбатнинг бориши: Тарбиячи: биз бугун меҳнатсевар болалар ҳақида суҳбатлашамиз. Қандай болаларни меҳнатсевар болалар деб атаимиз? (Болалар жавоблари)

Тарбиячи: Тўғри, кийимларини тартибли сақлайдиган, ўйинчоқларни ўз жойига йиғиштириб қўядиган, ўртоқларига кийинишда ёрдам берадиган болаларни ҳам меҳнатсевар болалар деймиз.

Бугун эрталаб Лола Нодирга туфлиснинг ипини боғлашга ёрдам бериб юборди, кийимини шкафга илиб қўйди. Лола ўртоғига ёрдам бериб жуда тўғри иш қилди. Бўлмаса Нодир туфлисини ипини босиб, йиқилиб тушиши мумкин эди. Мен Лоланинг ўртоғига қилган ёрдамини кўриб суюндим ва унга “Баракалла, она қизим” деб айтдим. Лола ўзининг тўғри иш қилганини эшитиб жуда хурсанд бўлди. Унда яна бирорта фойдали иш қилишга истак ҳосил бўлди. «Ўйинчоқларни йиғиштириб қўйсам майлими?» — деб сўради мендан. «Албатта майли, мен бу орада қолган болаларнинг ўйинчоқларни қандай йиғиштираётганликларини кузатиб тураман», — деб жавоб бердим. Кўрдингизми, болалар меҳнатнинг катта-кичиги бўлмайди. Асосийси меҳнатни охиригача қилиш. Ўзингизни қилган ишингиздан хурсанд бўлиш.

Биласизларми, болалар ота-онаси, тарбиячисига сидкидилдан ёрдам берадиган болалар ҳам меҳнатсевар болалар дейилади. Мана, биз ҳам ҳар куни гуруҳимизда навбатчи бўламиз. Навбатчи қандай ишларни бажаради? Унинг вазифаси нима?

Тарбиячи:тўғри, навбатчиларнинг иши катталарга ёрдам бериш. Навбатчилар гуруҳдаги меҳнатга қатнашадилар: нонушта вақтида столларга нон солинган ликопчаларни қўядилар, машғулот бошланишидан олдин қоғоз, қаламларни қўйиб чиқадиладар, машғулот тугагач, қаламларнинг ҳаммасини столдан йиғиб олиб, сўнгра очилган томонларини бир томонга қилиб тахлаб, уларни очилмаган томонини пастга қилиб қаламдонга солиб, уни тоқчага олиб бориб қўядилар, полдаги қоғозларни териб оладилар. Сайр вақтида майдондаги барглари териб оладилар. Буларнинг барчаси меҳнат дейилади. Сиз бу вазифаларни бажаришда ёрдам берсангиз, демак сизни меҳнатсевар бола деймиз.

Меҳнатсевар болалар яна қандай ишларда катталарга ёрдам бериши мумкин? Сиз уйда ота-онингизга қандай ишларда ёрдам берасиз? Ким уйдан ота-онасига ёрдам бераётган вақтида тушган суратларни олиб келди? Ким кўрсатади? (Тарбиячи болаларнинг уйларида олиб келган суратлари, ёки ушбу мавзуга мос суратлар юзасидан суҳбат ўтказди)

Тарбиячи:Мана бу суратга қаранг, Ёзоза ҳовлини супиряпти. Демак, Ёзоза уйда онасига ана шундай ёрдамлашади.

Зухриддин гулларга сув қуйяпти. Демак, Зухриддин уйда онасига ана шундай ёрдамлашади.(Тарбиячи шу таҳлилда болаларнинг уйларида олиб келган суратларини кўрсатади)

Ўйин: “ОЛМА” дам олиш дақиқаси

Болалар даврага туришади.Тарбиячи аввалдан уларга қуйидаги тўртликни ўргатиши лозим:

Олмани уз – уз –уз
Олмани сол- сол –сол
Олмани арт – арт – арт
Олмани е –е –е

Дам олиш дақиқасида болалар ана шу тўртлик сўзларини 4 хил баландликдаги овозда айтишлари керак(аввал – баланд, кейин сал пастроқ, сўнг янада паст ва охирида шивирлаб) .

Болалар билимини текшириш ва мустаҳкамлаш учун саволлар:

Болажонлар, бугун биз нималар ҳақида гаплашдик?

Қандай болаларни меҳнатсевар болалар деб атаймиз?

Ота-онасининг тошириқларини бажарган болаларни ким деб атаймиз?

Тарбиячи суҳбат давомида ва якунида болаларни ширин сўзлар билан рағбатлантиради.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда қандай болалар меҳнатсевар болалар эканини айтиб беринг. Уйда катталарга уй ишларига ёрдам беринг. Ўзингиз яшаётган кўча ҳақида ота-онангиздан сўраб келинг. Кейинги

машғулотда бизнинг кўча мавзусида суҳбатлашамиз. Ота-оналарингиз билан кўчангизда нималар борлигини билиб келинг.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзуни ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, “Бизнинг кўча” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Имконият даражасида “Бизнинг кўча” мавзусида фотолавҳа олиб келиш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

8-мавзу: «Бизнинг кўча»

Мақсад: Болаларда туғилиб ўсган жойларига, ўз кўчаларига нисбатан меҳр уйғотиш. Ўз кўчасининг номини билишга ўргатиш. Кўчани озода сақлаш, кўчада нон ва музқаймоқ емаслик, гулзорларни пайхон қилмаслик каби кўча одобларига амал қилишни уқтириш.

Керакли жиҳоз: Сайр қиладиган кўчани тайёрлаш.

Суҳбатнинг бориши: Тарбиячи: Ҳаммамизнинг ўз кўчамиз, ўз уйимиз бор. Кўчаларимиз чиройли. Кўчаларга дарахтлар, гуллар экилган, кўчалар озода.

Кўчада юришнинг ҳам одоби бор. Одоби бола кўчада ўзини яхши тутати, кўрслик қилмайди, катталарга йўл беради, тозаликни сақлайди, кўчада кўшчиларга, ўзидан катталарга салом беради. Кўчада шовқин солмайди, кўчада юриб кетаётиб нон, музқаймоқ ейиш, ёмон одатдир.

Болалар, ҳозир биз муассасамизга яқин кўчаларни айланиб сайр қилиб келамиз. Бу кўчалар сизга таниш, қадрли. Чунки бу кўчалардан ҳар куни ўтиб ўз муассасамизга келамиз.

Тарбиячи болаларни муассасага яқин кўчаларни сайр қилдиради. Сайр вақтида тарбиячи истаган хонадон олдида тўхтади ва болалар диққатини кўчанинг номи ёзилган ёрликқа қаратади. “Болалар қаранг, бу ёрликда кўчанинг номи ёзилган. Ҳар бир хонадоннинг ўз рақами бор. Демак, ҳар бир кўчанинг номи, ҳар бир хонадоннинг ўз рақами бўлар экан. Бу кўчанинг номи “Олмазор” экан. Хонадон рақами 6 экан. Ким ўзи яшаётган кўчасининг номини билади? (Болалар жавоблари)

Кўчаларга қаранг, тоза, дарахтлар, гуллар экилган. Бу гулларни, дарахтларни парвариш қилишда сизнинг ака-опаларингиз ёрдам берадилар.

Кўчаларимиздан машиналар юради. (Кўчадан ўтаётган машиналар кузатиш). Кўчаларда юришни ўз қонидаси бор. Кўчаларга эътибор беринг. Кўчада машиналар юрадиган жойлари бор. Пиёдалар юрадиган тор йўлаклар бор. Биз доимо мана бу тор йўлаклардан юришимиз керак. Ҳеч қачан кўчанинг ўртасида ўйнаманг. Кўчанинг ўртасида ўйнаш ҳаётингиз учун хавфли.

Болалар билимини текшириш ва мустаҳкамлаш учун саволлар:

Болажонлар, бугун биз нималар ҳақида гаплашдик?

Кўчаларимиз қандай экан?

Кўчаларни қандай сақлаймиз?

Тарбиячи суҳбат давомида ва якунида болаларни ширин сўзлар билан рағбатлантиради.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда кўчада юриш одоби ҳақида сўзлаб беринг. Кўчага сайр қилганимизни айтиб беринг. Ота-онангиздан ёлғон сўз қандай сўзлигини сўранг. Ёлғончи болалар одобсиз болалар эканларини сўраб келинг. Кейинги машғулотда «Ёлғончилик ёмон одат» мавзусида суҳбатлашамиз.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзуни ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, «Ёлғончилик ёмон одат» мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Имконият даражасида болаларга ёлғончилик ёмон одат экани ҳақида ҳаётий мисоллар, эртақ, ҳикоя айтиб беришларини илтимос қилиш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

9-мавзу: «Ёлғончилик ёмон одат»

Мақсад:

Болаларга ёлғончилик ёмон одат эканлиги, ёлғон гап одамларни ранжитиши, орада ишонч йўқолиши, ёлғончи деган номни олиши ҳақида тушунча бериш.

Катталар билан нисбатан самимий муносабатини сўз билан ифодалаш, катталарга, ўртоқларига ёлғон гапирмаслик, ижобий ҳис-туйғулар (кечирим сўраш) орқали ўртадаги низоларни бартараф қилишга ўргатиш. Болаларга ёлғончилик ёмон одат мавзусидаги эртақ ўқиб бериш. Ёлғон гапириб хижолат чеккан болалар ҳақида мазмунли расмлар кўрсатиш.

Кутилаётган натижалар:

Ёлғончилик ёмон одат эканлигини тушунадилар.

Керакли жиҳозлар: Мавзу асосида сурат.

Машғулотнинг бориши: Тарбиячи: Болалар, бугун ёлғон гапириш ёмон одат эканлиги ҳақида сўзлаб бераман.

Тарбиячи: Тўғри, болалар, ёлғончилик – ёмон одат. Ёлғончининг гапи одамларни ранжитади, кўнглини қолдиради. Ёлғончининг гапига одамлар ишонмай қўядилар, унга ишонмай қўядилар. Тўғри гапирган одамларга ҳамма ишонади. Тўғри гапирган одамларга ҳамма ёрдам беришга тайёр турадилар.

Мен сизга бугун ёлғон гапириб пушаймон еган куш ҳақида эртақ ўқиб бераман. Эртагимизнинг номи “Шер билан Дуррож”. Шерни биласиз, ўрмонда яшовчи хайвон. Дуррож эса қушнинг номи.

(Тарбиячи тустовуққа ўхшаш қушнинг расмини кўрсатади).

Диққат билан эшитинг, ёлғон гапирган қушча қандай аҳволга тушибди.

Шер билан Дуррож

А.Навоий

Бир ўрмонда Шер билан Дуррож яшар экан. Шер Дуррож билан дўстлашмоқчи бўлибди ва унга - Кел, шу ўрмонда дўст бўлиб бирга яшаймиз. Сен ашулалар айтиб, мени хурсанд қиласан. Бирор кимса сени хафа қилса, мен ҳамма вақт сенга ёрдам бераман, - деди.

- Хўп. Кел, дўст бўламиз, - дебди Дуррож.

Кунлардан бир куни Дуррож:

- Мен тузоққа тушдим, ёрдам бер! - деб Шерни ёрдамга чақирибди.

Шер ёрдам бериш учун келибди, қараса, Дуррож уни алдаб, ёлғон гапирган экан. Аслида у ҳеч қандай тузоққа тушмаган экан. Шер дўстидан жуда хафа бўлибди.

- Ёлғон сўзламагин, ёлғончи эл олдида уялиб қолади, - дебди. Аммо Дуррож Шернинг гапига қулоқ солмабди, ёлғончилигини алдашини қўймабди.

Кунлардан бир куни Дуррож ростдан овчи қўйган тузоққа тушиб қолибди.

- Дод! Мени тутиб олдилар! Ёрдам бер! - деб яна Шерни чақирибди.

Шер уни овозини эшитса ҳам, «Ҳар галгидек бу гал ҳам мени алдаётгандир» деб ўйлаб ёрдам беришга бормабди. Шундай қилиб, Дуррож ўз ёлғончилиги туфайли ҳам дўстидан айрилибди, ҳам овчи тузоғига илинибди.

Тарбиячи: мана кўрдингизми болалар, ёлғончилик – ёмон одат. Ёлғончининг гапи одамларни ранжитади, кўнглини қолдиради. Оқибатда ишонч йўқолади. Одамлар унинг гапига ишонмай қўядилар. Дуррож ҳам ёлғон гапиргани учун шер унинг гапига ишонмади. Оқибатда овчи тузоғига илинди.

-Дуррож яхши иш қилдими?(Болалар жавоблари)

-Сиз ҳам ҳеч қачон ёлғон гапирманг. Доимо рост гапиринг.

Тарбиячи болалар билан эртақ мазмуни асосида савол-жавоб ўтказади.

1.Ўрмонда кимлар яшар экан?

2. Шер ким билан дўстлашмоқчи бўлибди?

3.Шер Дуррож билан дўстлаша олибдими? Нима учун дўстлаша олмабди?

4.Дуррожнинг тузоққа тушишига ким айбдор?

5.Дуррож ёлғон гапирмаганда нима бўлар эди?

Тарбиячи: Тўғри, болалар, Дуррож ёлғончи гапирмаганда шер билан аҳил яшаган бўлар эди. Шер кучли хайвон. Шер Дуррожни ҳимоя қилиб юрган бўлар эди. Дуррож ёлғон гапириб тузоққа тушди.

Ёлғончиликни оқибатини кўрдингизми, қандай ёмонлигини? Биз ҳеч қачон ёлғон гапирмаймиз-а? Ёлғон гапирганлар уялиб қоладилар, ўртоқлари эса ундан хафа бўлиб, бирга ўйнамайдиган бўладилар.

Уйга вазифа:

Болаларга:

Болалар, уйга борганда ёлғончилик ёмон одат экани ҳақида ота-онангизга сўзлаб беринг. Мен айтиб берган эртани ота-онангизга айтиб беринг. Ота-онангизга доимо рост сўзлашга ваъда беринг.

Ота-онангиздан ўсимликлар, қушларни қандай парвариш қилиш кераклигини сўраб келинг. Кейинги машғулотида «Ўсимлик, қуш, ҳайвонларга ғамхўрлик қилиш ҳақида суҳбатлашамиз».

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзунини ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, “Ўсимлик, қуш, ҳайвонларга ғамхўрлик қилиш” мавзусида болалар билан қисқа суҳбат ўтказишларини илтимос қилиш. Имконият даражасида болалар билан биргаликда қушларга нон уволларини бериш, ўсимликларни парвариш қилиш, қўйларга ўт бериш жараёнини уюштиришни илтимос қилиш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни суҳбатда фаол қатнашишга ундаш туради

10-мавзу: «Ҳайвон ва қушларга ғамхўр бўламиз»

Мақсад: Қушлар ва жонзотлар ҳақида маълумот бериш. Уларни асраш, авайлаш ҳар бир инсоннинг вазифаси эканини тушинтириш. Уларни парвариш қилиш: қиш кунлари қушларга ғамхўрлик қилиш. Амалиёт учун ўсимликларни парвариш қилиш, табиат бурчакларидаги жиҳозларни тартибга солиш.

Керакли жиҳоз:

Мавзу бўйича расмлар, қушлар расми

Суҳбатнинг бориши: Тарбиячи: Болалар, бугун қушларга ғамхўрлик қилиш, ўсимликларни парвариш қилиш ҳақида суҳбатлашамиз.

Одобли болалар табиатни севадилар. Ўсимликларни парвариш қиладилар. Ҳайвон ва қушларга ғамхўр бўладилар.

-Айтинг-чи қушларга ким дон беради? Нима учун?

-Гулларга ким сув қуяди? Гулларга сув қуйилмаса нима бўлади?

(Болалар жавоблари)

Мен сизга бугун қушларга ғамхўрлик қилиш ҳақида ҳикоя ўқиб бераман.

Қалдирғоч бизнинг уйимизда

Ҳикоя

Ҳар йили иссиқ кунлар келишини бизнинг оиламиз зориқиб кутади. Чунки қалдирғочлар ин қуриб кетишган ва ҳар баҳор ўз инларига қайтиб учиб келишади. Мен ва укам қалдирғочларимиз келишига тайёргарлик кўрамиз. Уларнинг инларини тозалаб, болалари учаман деб тушиб кетмаслиги учун бу йил инлари тагига кичик фанер қўйиб қўйдик. Дадам ҳам бу ишимиздан жуда хурсанд бўлдилар. Қалдирғочлар бизнинг дўстимиз, улар бизни яхши кўргани учун доим қайтиб келадилар. Қушлар одамлар ёрдамига муҳтожлигини ҳеч қачон эсимиздан чиқармаймиз.

Тарбиячи: мана кўрдингизми, болалар қушларга қандай ғамхўрлик қиладилар?

-Сиз уйда қушларга, уй ҳайвонларига қандай ёрдам берасиз?

Болалар уй ҳайвонларга, қушларга қандай ёрдам бериши мумкин? Сиз уйда қандай ҳайвон ёки қушларни парвариш қиласиз?

Ким уйдан қўйга ўт бераётган, ёки товуқларга дон сепаётган, қушларга нон уволларини бераётган вақтида тушган суратларни олиб келди? Ким кўрсатади? (Тарбиячи болаларнинг уйларида олиб келган суратлари, ёки ушбу мавзу бўйича гуруҳда тушган суратлар бўйича суҳбат ўтказди)

Тарбиячи: Мана бу суратга қаранг, Бобир қўйга барра ўтлар беряпти. Демак, Бобир уйда қўйларга ғамхўрлик қилади.

Шаҳзода гулларга сув қуйяпти. Демак, Шаҳзода уйда онасига ана шундай ёрдамлашади. Нуриддин нон уволларини қушларга беряпти. Демак, Нуриддин қушларга ғамхўрлик қиляпти. (Тарбиячи шу тарзда суратларни таҳлил қилади)

Уйга вазифа:**Болаларга:**

Болалар, уйга борганда қуш, ўсимликларни парвариш қилганингизни ота-онангизга сўзлаб беринг. Мен айтиб берган ҳикояни ота-онангизга айтиб беринг. Ота-онангиздан болалик чоғларида қандай ўйинлар ўйнаганликларини сўраб келинг. Кейинги машғулотда «Миллий ўйинлар ҳақида суҳбатлашамиз.

Ота-оналарга:

Болаларнинг бугунги суҳбатда қандай мавзуни ўрганганликларини сўраб, суҳбат ўтказишлари, “Болаликда ёқтирган энг яхши ўйинларидан айтиб беришларини илтимос қилиш. Имконият даражасида болалар билан ўзлари ёқтирган ўйинларини биргаликда ўйнашни таклиф этиш. Бу вазифанинг заминида келгуси суҳбат мавзусига болаларни тайёрлаш, уларни ўйинда фаол қатнашишга ундаш туради